

bron :

Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen

PB L69 van 09/03/98

BIJLAGE 1 VERDRAG INZAKE HET ENERGIEHANDVEST

Preambule

DE PARTIJEN BIJ DIT VERDRAG,

GELET OP het Handvest van Parijs voor een nieuw Europa, ondertekend op 21 november 1990,

GELET OP het Europese Energiehandvest dat is aangenomen als onderdeel van het op 17 december 1991 te 's-Gravenhage ondertekende slotdocument van de Conferentie van 's-Gravenhage over het Europese Energiehandvest,

ERAAN HERINNEREND dat alle partijen die het slotdocument van de Conferentie van 's-Gravenhage ondertekend hebben, zich ertoe verbonden hebben zich in te zetten voor de doelstellingen en beginselen van het Europese Energiehandvest en hun samenwerking zo snel mogelijk vorm te geven en uit te breiden door te goeder trouw te onderhandelen over een Verdrag inzake het Energiehandvest, met protocollen, en geleid door de wens om de in dat Handvest neergelegde verplichtingen op een deugdelijke en bindende internationale rechtsgrond te vestigen,

GELEID DOOR de wens om het structurele kader tot stand te brengen dat vereist is om de in het Europese -Energiehandvest vermelde beginselen in praktijk te brengen,

GELEID DOOR de wens om een concrete invulling te geven aan de grondgedachte van het Europese Energiehandvest, te weten dat dit als katalysator voor de economische groei moet fungeren door het nemen van maatregelen voor de liberalisatie van de investeringen en de handel in energie,

BEVESTIGEND dat de verdragsluitende partijen het grootste belang hechten aan de daadwerkelijke toepassing van het beginsel van volledig nationale behandeling en van meestbegünstiging, en dat deze verplichtingen zullen gelden voor het doen van investeringen uit hoofde van een aanvullend verdrag,

GEZIEN de beoogde geleidelijke liberalisatie van het internationale handelsverkeer en het beginsel dat discriminatie in het internationale handelsverkeer moet worden vermeden, zoals dat tot uitdrukking is gebracht in de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel en de bijbehorende instrumenten, en zoals dat voorts in dit verdrag is neergelegd,

VASTBESLOTEN technische, administratieve en andere belemmeringen voor de handel in energiegrondstoffen en energieproducten en daarmee verband houdende uitrusting, technologieën en diensten geleidelijk weg te nemen,

IN HET VOORUITZICHT dat de verdragsluitende partijen die momenteel geen partij zijn bij de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel, uiteindelijk tot die overeenkomst zullen toetreden, en ernaar strevend voorlopige handelsregelingen te treffen die de betrokken verdragsluitende partijen tot steun zijn en een voorbereiding op de toetreding tot die overeenkomst niet in de weg staan,

GELET OP de rechten en verplichtingen van sommige verdragsluitende partijen die tevens partij zijn bij de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel en de bijbehorende instrumenten,

GELET OP mededingingsregels inzake fusies, monopolies, mededinging beperkende gedragingen en misbruik van machtsposities,

GELET VOORTS OP het Verdrag inzake de niet-verspreiding van kernwapens, de "Nuclear Suppliers Guidelines" (richtlijnen voor internationale nucleaire transacties) en andere internationale verplichtingen of afspraken met betrekking tot niet-verspreiding van kernwapens,

ERKENNEND de noodzaak van een zo doelmatig mogelijke exploratie,

HERINNEREND AAN het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering, het Verdrag betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand en de protocollen daarbij, en andere internationale overeenkomsten op milieugebied met energieaspecten,

ERKENNEND dat er een steeds dringendere behoefte bestaat aan maatregelen ter

bescherming van het milieu, met inbegrip van de ontmanteling van energie-installaties en de verwijdering van afvalstoffen, en aan hiertoe internationaal overeengekomen doelstellingen en criteria,

ZIJN HET VOLGENDE OVEREENGEKOMEN:

DEEL 1

DEFINITIES EN DOELSTELLING

Artikel 1 Definities

In dit verdrag wordt verstaan onder:

1. "Handvest": het Europese Energiehandvest dat is aangenomen als onderdeel van het op 17 december 1991 te 's-Gravenhage ondertekende slotdocument van de Conferentie van 's-Gravenhage over het Europese Energiehandvest; ondertekening van het slotdocument wordt beschouwd als ondertekening van het Handvest;
2. "verdragsluitende partij": een staat of regionale organisatie voor economische integratie die ermee heeft ingestemd door het verdrag te worden gebonden en waarvoor het verdrag in werking is;
3. "regionale organisatie voor economische integratie": een organisatie gevormd door staten waaraan haar lidstaten bevoegdheden hebben overgedragen ten aanzien van een aantal zaken, waarvan sommige onder dit verdrag vallen, met inbegrip van de bevoegdheid aangaande die zaken besluiten te nemen welke voor haar lidstaten bindend zijn;
4. "energiegrondstoffen en energieproducten", op basis van het geharmoniseerde systeem (GS) van de Internationale Douaneraad en de gecombineerde nomenclatuur (GN) van de Europese Gemeenschappen: de in [Bijlage EM](#) opgenomen grondstoffen en producten;
5. "economische activiteit in de energiesector": een economische activiteit met betrekking tot exploratie, winning, raffinage, productie, opslag, vervoer over land, transmissie, distributie, handel, marketing of verkoop van energiegrondstoffen en energieproducten, met uitzondering van die genoemd in [Bijlage NI](#), of met betrekking tot collectieve verwarmingssystemen;

6. "investering": elke vorm van activa die een investeerder in eigendom heeft of waarover hij direct of indirect zeggenschap heeft, met inbegrip van:
- a. lichamelijke en onlichamelijke en roerende en onroerende zaken alsook eigendomsrechten, zoals huur-, hypotheek-, retentie- en pandrechten,
 - b. een vennootschap of onderneming, of aandelen of andere vormen van vermogensdeelneming in en obligaties en andere schuldbewijzen van een vennootschap of onderneming,
 - c. aanspraken op geld en aanspraken op prestaties volgens een contract met een economische waarde en in verband met een investering,
 - d. intellectuele eigendom,
 - e. opbrengsten,
 - f. een bij wet of contract of uit hoofde van overeenkomstig de wet verleende licenties en vergunningen verleend recht om een economische activiteit in de energiesector te ondernemen.

Een wijziging van de wijze waarop activa geïnvesteerd worden, heeft geen invloed op het karakter ervan als investeringen en de term "investering" bestrijkt alle investeringen, zowel de investeringen die al zijn gedaan op als de investeringen die worden gedaan na de datum van inwerkingtreding van dit verdrag voor de verdragsluitende partij van de investeerder die de investering doet of voor de verdragsluitende partij op het grondgebied waarvan de investering wordt gedaan, al naargelang welke datum later is (hierna te noemen de "effectieve datum"), met dien verstande dat het verdrag alleen van toepassing is op aangelegenheden die na de effectieve datum op zulke investeringen van invloed zijn.

"Investering" heeft betrekking op elke investering in verband met een economische activiteit in de energiesector en op investeringen of categorieën investeringen die door een verdragsluitende partij op haar grondgebied worden aangemerkt als "onder het Handvest vallende efficiëntieprojecten" en als zodanig bij het secretariaat worden aangemeld;

7. "investeerders":
- a. van een verdragsluitende partij:
 - i. natuurlijke personen die het staatsburgerschap of de nationaliteit bezitten van of permanent verblijven op het grondgebied van die verdragsluitende partij conform haar toepasselijke wetgeving,
 - ii. vennootschappen of andere organisaties opgericht overeenkomstig op het grondgebied van die verdragsluitende partij toepasselijke wetgeving;
 - b. uit een derde land: natuurlijke personen, vennootschappen of andere organisaties die mutatis mutandis voldoen aan de onder a) aan de

verdragsluitende partijen gestelde voorwaarden;

8. "investerings doen": nieuwe investeringen tot stand brengen, een bestaande investering geheel of gedeeltelijk overnemen, dan wel op nieuwe terreinen investeringsactiviteiten ontwikkelen;
9. "opbrengsten": de uit of in verband met een investering verkregen bedragen, ongeacht de vorm waarin zij worden betaald, met inbegrip van winst, dividenden, rente, vermogenswinst, uitkering van royalty's, vergoeding voor management of technische steun alsmede andere vormen van vergoedingen of betalingen in natura;
10. "grondgebied" met betrekking tot een staat die verdragsluitende partij is:
 - a. het grondgebied onder zijn soevereiniteit, met dien verstande dat dat grondgebied land, binnenwateren en de territoriale zee omvat, alsmede,
 - b. behoudens en overeenkomstig het internationale zeerecht, de zee, zeebodem en ondergrond daarvan waarover die verdragsluitende partij soevereine rechten of rechtsmacht uitoefent.

Met betrekking tot een regionale organisatie voor economische integratie die partij bij dit verdrag is, betekent "grondgebied" de gebieden van de lidstaten van die organisatie volgens de bepalingen van het verdrag tot oprichting van die organisatie;

11.
 - a. "GATT": de "GATT-Overeenkomst van 1947" of de "GAT-Overeenkomst van 1994", of beide, indien beide van toepassing zijn,
 - b. de "GATT-Overeenkomst van 1947": de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel van 30 oktober 1947, die is gehecht aan de slotakte van de tweede zitting van de voorbereidende commissie van de Conferentie der Verenigde Naties over handel en werkgelegenheid, zoals later gerectificeerd of gewijzigd,
 - c. de "GATT-Overeenkomst van 1994": de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel die is opgenomen in bijlage IA van de Overeenkomst tot oprichting van de Wereldhandelsorganisatie, zoals later gerectificeerd of gewijzigd.
Elke partij bij de Overeenkomst tot oprichting van de Wereldhandelsorganisatie wordt geacht partij te zijn bij de GATT-Overeenkomst van 1994,
 - d. "bijbehorende instrumenten", naar gelang van het geval:
 - i. overeenkomsten, regelingen of andere juridische instrumenten,

met inbegrip van besluiten, verklaringen en afspraken, in het kader van de GATT-Overeenkomst van 1947 zoals later gerectificeerd of gewijzigd, of

- ii. de Overeenkomst tot oprichting van de Wereldhandelsorganisatie, met inbegrip van bijlage 1 (behalve de GATT-Overeenkomst van 1994), bijlage 2, bijlage 3 en bijlage 4 daarvan, alsmede de daarmee samenhangende besluiten, verklaringen en afspraken, zoals later gerectificeerd of gewijzigd;

12. "Intellectuele eigendom": auteursrechten en daarmee verband houdende rechten, handelsmerken, geografische aanduidingen, industriële ontwerpen, octrooien, de lay-out van geïntegreerde schakelingen en de bescherming van niet openbaar gemaakte informatie;

13.

- a. "protocol bij het Energiehandvest" of "protocol": een verdrag waarvoor de Conferentie over het Handvest machtiging tot onderhandeling heeft verleend en dat zij heeft aangenomen, en dat is gesloten door twee of meer verdragsluitende partijen om de bepalingen van dit verdrag met betrekking tot specifieke sectoren of categorieën activiteiten die onder dit verdrag vallen, of tot de samenwerkingsgebieden bedoeld in titel III van het Handvest te vervolledigen, aan te vullen, uit te breiden of nader uit te werken,
- b. "verklaring uit hoofde van het Energiehandvest" of "verklaring": een juridisch niet bindend instrument waartoe de Conferentie over het Handvest machtiging tot onderhandeling heeft verleend en waarvan zij de tekst heeft goedgekeurd, en die is gesloten door twee of meer verdragsluitende partijen om de bepalingen van dit verdrag te vervolledigen of aan te vullen;

14. "vrij inwisselbare valuta": een valuta die op grote schaal op internationale deviezenmarkten verhandeld en bij internationale transacties gebruikt wordt.

Artikel 2 Doel van het verdrag

Dit verdrag heeft als doel een juridisch kader te bieden voor het bevorderen van de samenwerking op lange termijn op energiegebied, op basis van wederzijds voordeel en complementariteit en overeenkomstig de doelstelling en beginselen van het Handvest.

DEEL II HANDEL

Artikel 3 Internationale markten

De verdragsluitende partijen streven ernaar te bevorderen dat de internationale markten onder commerciële voorwaarden toegankelijk zijn en streven er meer in het algemeen naar een open en op concurrentie gerichte markt voor energiegrondstoffen en energieproducten te ontwikkelen.

Artikel 4 Onverkorte gelding van de GATT en bijbehorende instrumenten

De bepalingen van dit verdrag laten, in de betrekkingen tussen individuele verdragsluitende partijen die tevens partij zijn bij de GATT, de bepalingen van de GATT en bijbehorende instrumenten zoals die worden toegepast tussen die verdragsluitende partijen, onverlet.

Artikel 5 Met de handel verband houdende investeringsmaatregelen

1. Een verdragsluitende partij past geen met de handel verband houdende investeringsmaatregel toe die onverenigbaar is met het bepaalde in artikel III of artikel XI van de GATT; deze bepaling laat de rechten en verplichtingen van de verdragsluitende partij krachtens de GATT en bijbehorende instrumenten en krachtens artikel 29 onverlet.
2. Dergelijke maatregelen omvatten investeringsmaatregelen die verplicht of afdwingbaar zijn krachtens de nationale wetgeving of een bestuursrechtelijke beslissing, dan wel waarvan de naleving voorwaarde is voor het verkrijgen van een voordeel, en die voorschrijven dat:
 - a. een bedrijf producten van binnenlandse oorsprong of herkomst moet kopen of gebruiken, ongeacht of dit voorschrift geldt voor specifieke producten, een bepaalde hoeveelheid van of een bepaalde waarde aan producten, dan wel voor een bepaald deel van de omvang of waarde van zijn lokale productie; of
 - b. de aankoop of het gebruik van geïmporteerde producten door een bedrijf moet worden beperkt tot een hoeveelheid die in een bepaalde verhouding staat tot de hoeveelheid of de waarde van de lokale producten die het bedrijf uitvoert; of die een beperking oplegt aan:
 - c. de invoer, door een bedrijf, van producten die gebruikt worden bij of verband houden met de lokale productie van dat bedrijf, in het algemeen, dan wel voor een hoeveelheid die in een bepaalde verhouding staat tot de omvang of de waarde van de lokale productie die het bedrijf uitvoert;
 - d. de invoer door een bedrijf van producten die gebruikt worden bij of verband houden met de lokale productie van dat bedrijf, welke

bepierking erin bestaat dat het bedrijf slechts toegang krijgt tot een bedrag aan deviezen dat in verhouding staat tot de aan het bedrijf toe te schrijven inbreng van deviezen; of

- e. de uitvoer of verkoop voor uitvoer van producten door een bedrijf, ongeacht of deze beperking geldt voor specifieke producten, voor een bepaalde hoeveelheid van of waarde aan producten, dan wel voor een bepaald deel van de omvang of de waarde van zijn lokale productie.
3. Geen enkele bepaling van lid 1 mag worden uitgelegd als een beletsel voor een verdragsluitende partij om de in lid 2, onder a) en c), bedoelde met de handel verband houdende investeringsmaatregelen toe te passen als voorwaarde om in aanmerking te komen voor exportbevordering, buitenlandse hulp, overheidsopdrachten of programma's die voorzien in preferentiële tarieven of quota.
 4. Ongeacht lid 1 kan een verdragsluitende partij tijdelijk met de handel verband houdende investeringsmaatregelen handhaven die bij de ondertekening van dit verdrag door die partij reeds meer dan 180 dagen van toepassing waren, zulks onder voorbehoud van de bepalingen inzake kennisgeving en uitfasering die zijn opgenomen in bijlage TRM.

Artikel 6 Mededinging

1. Elke verdragsluitende partij streeft naar vermindering van marktverstoringen en belemmeringen van de mededinging bij economische activiteiten in de energiesector.
2. Elke verdragsluitende partij zorgt ervoor dat zij binnen haar rechtsmacht de nodige wetten ter bestrijding van unilaterale en overeengekomen mededinging beperkende gedragingen bij economische activiteit in de energiesector tot stand brengt en doet naleven.
3. Verdragsluitende partijen die ervaring hebben met het toepassen van de mededingingsregels dienen in ernst te overwegen om desgevraagd en binnen de grenzen van de beschikbare middelen technische bijstand voor de ontwikkeling en toepassing van mededingingsregels te verlenen aan andere verdragsluitende partijen.
4. De verdragsluitende partijen kunnen bij de handhaving van hun mededingingsregels samenwerken door middel van onderling overleg en uitwisseling van informatie.

5. Indien een verdragsluitende partij van oordeel is dat een bepaalde mededinging beperkende gedraging binnen het grondgebied van een andere verdragsluitende partij een nadelige invloed heeft op een aanzienlijk belang ten aanzien van de in dit artikel aangegeven doeleinden, kan die verdragsluitende partij de andere verdragsluitende partij daarvan in kennis stellen en verzoeken dat de mededingingsautoriteiten van de andere verdragsluitende partij passende handhavingsmaatregelen treffen. Bij die kennisgeving verstrekt deze verdragsluitende partij voldoende informatie, opdat de verdragsluitende partij die een kennisgeving heeft ontvangen, kan vaststellen op welke mededinging beperkende gedragingen de kennisgeving betrekking heeft, en biedt zij aan alle verdere informatie te geven en alle verdere medewerking te verlenen die binnen haar vermogen ligt. De verdragsluitende partij die een kennisgeving heeft ontvangen of, naar gelang van het geval, de betrokken mededingingsautoriteiten kan (kunnen) overleg plegen met de mededingingsautoriteiten van de andere verdragsluitende partij en neemt (nemen) het verzoek van de andere verdragsluitende partij ernstig in overweging bij haar (hun) besluit al dan niet handhavingsmaatregelen te nemen ten aanzien van de in de kennisgeving genoemde mededinging beperkende gedraging. De verdragsluitende partij die een kennisgeving heeft ontvangen, informeert de andere verdragsluitende partij over haar besluit of het besluit van de betrokken mededingingsautoriteiten en kan, indien zij dit wenst, de andere verdragsluitende partij informeren over de beweegredenen voor het besluit. Indien handhavingsmaatregelen worden genomen, doet de verdragsluitende partij die een kennisgeving heeft ontvangen mededeling aan de andere verdragsluitende partij van het resultaat daarvan en, voorzover mogelijk, van significante ontwikkelingen die zich inmiddels hebben voorgedaan.
6. Geen enkele bepaling van dit artikel eist dat een verdragsluitende partij informatie moet verstrekken in strijd met haar wetten betreffende openbaarmaking van informatie, vertrouwelijkheid en bedrijfsgeheimen.
7. De in lid 5 en artikel 27, lid 1, beschreven procedures vormen binnen dit verdrag de enige wijze waarop mogelijke geschillen betreffende de uitvoering of interpretatie van dit artikel kunnen worden geregeld.

Artikel 7 Doorvoer

1. Elke verdragsluitende partij neemt de nodige maatregelen ter vergemakkelijking van de doorvoer van energiegrondstoffen en energieproducten overeenkomstig het beginsel van vrije doorvoer en zonder onderscheid te maken naar oorsprong, bestemming of eigendom van die energiegrondstoffen en energieproducten, zonder prijsdiscriminatie op grond

van een dergelijk onderscheid en zonder onredelijke vertragingen, beperkingen of heffingen op te leggen.

2. De verdragsluitende partijen moedigen de bevoegde diensten ertoe aan om mee te werken aan:
 - a. de modernisering van de energietransportvoorzieningen die noodzakelijk zijn voor de doorvoer van energiegrondstoffen en energieproducten;
 - b. de ontwikkeling en exploitatie van energietransportvoorzieningen die het grondgebied van meer dan een verdragsluitende partij bestrijken;
 - c. maatregelen om de gevolgen van onderbrekingen van de voorziening met energiegrondstoffen en energieproducten te ondervangen;
 - d. het vergemakkelijken van de onderlinge verbinding van energietransportvoorzieningen.
3. Elke verdragsluitende partij verbindt zich ertoe dat, wat betreft energiegrondstoffen en energieproducten in doorvoer, haar bepalingen inzake het vervoer van energiegrondstoffen en energieproducten en het gebruik van energietransportvoorzieningen niet ongunstiger zijn dan voor dergelijke grondstoffen en producten afkomstig van of bestemd voor haar eigen grondgebied, tenzij dit in een bestaande internationale overeenkomst anders is bepaald.
4. Ingeval doorvoer van energiegrondstoffen en energieproducten via energietransportvoorzieningen niet op commerciële voorwaarden kan geschieden, werpen de verdragsluitende partijen geen belemmeringen op voor het creëren van nieuwe capaciteit, tenzij dit, in de vigerende wetgeving die niet in strijd is met lid 11 anders is bepaald.
5. Een verdragsluitende partij over het grondgebied waarvan doorvoer van energiegrondstoffen en energieproducten kan plaatsvinden, is niet verplicht:
 - a. toestemming te geven voor de aanleg of aanpassing van energietransportvoorzieningen, of
 - b. toestemming te geven voor nieuwe of bijkomende doorvoerstromen via bestaande energietransportvoorzieningen,

waarvan zij tegenover de andere betrokken verdragsluitende partijen kan aantonen dat daardoor de veiligheid of de doeltreffendheid van haar energiesystemen, inclusief de zekerheid van de voorziening, in gevaar zou worden gebracht.

Behoudens het bepaalde in lid 6 en lid 7 garanderen de verdragsluitende

partijen de bestaande stromen van energiegrondstoffen en energieproducten naar, van of tussen het grondgebied van andere verdragsluitende partijen.

6. In geval van een geschil over een aangelegenheid in verband met de doorvoer van energiegrondstoffen en energieproducten over het grondgebied van een verdrag sluitende partij mag die verdragsluitende partij, vóór de afsluiting van de in lid 7 bedoelde procedures voor het beslechten van geschillen, de bestaande stroom van energiegrondstoffen en energieproducten niet onderbreken of verminderen, toelaten dat een lichaam onder haar zeggenschap dat doet, dan wel van een lichaam onder haar rechtsmacht vereisen dat dit de bestaande stroom van energiegrondstoffen en energieproducten onderbreekt of vermindert, tenzij zulks uitdrukkelijk is vermeld in een contract of een andere overeenkomst over deze doorvoer of is toegestaan bij een besluit van de bemiddelaar.
7. De volgende bepalingen zijn van toepassing op een geschil als bedoeld in lid 6, zij het pas nadat alle contractuele of andere van tevoren overeengekomen middelen voor het beslechten van geschillen tussen de verdragsluitende partijen die partij zijn bij het geschil, of tussen een in lid 6 bedoeld lichaam en een lichaam van een andere verdragsluitende partij die partij is bij het geschil, zijn uitgeput:
 - a. een verdragsluitende partij die partij is bij het geschil kan dit voorleggen aan de secretaris-generaal door middel van een kennisgeving waarin de aangelegenheden waarop het geschil betrekking heeft, worden samengevat. De secretaris-generaal stelt alle verdragsluitende partijen hiervan in kennis;
 - b. de secretaris-generaal wijst binnen 30 dagen na ontvangst van de kennisgeving in overleg met de partijen bij het geschil en de andere betrokken verdragsluitende partijen een bemiddelaar aan. De bemiddelaar moet ervaring hebben met de aangelegenheden waarop het geschil betrekking heeft en mag geen onderdaan, staatsburger of ingezetene zijn van een partij bij het geschil of een van de andere betrokken verdragsluitende partijen;
 - c. de bemiddelaar streeft ernaar dat de partijen bij het geschil akkoord gaan met een oplossing ervan of met een procedure om een dergelijke oplossing te bereiken. Indien hij niet binnen 90 dagen na te zijn aangewezen een dergelijk akkoord heeft bewerkstelligd, doet hij een aanbeveling voor een oplossing van het geschil of een procedure om een dergelijke oplossing te bereiken, en neemt hij een besluit over de voorlopige tarieven en andere voorwaarden die voor de doorvoer in acht moeten worden genomen, vanaf een datum die hij aangeeft, totdat het geschil is opgelost;
 - d. de verdragsluitende partijen verbinden zich ertoe erop toe te zien en

- ervoor te zorgen dat de lichamen onder hun zeggenschap of rechtsmacht een voorlopig besluit krachtens het bepaalde onder c) inzake tarieven en voorwaarden in acht nemen gedurende twaalf maanden na het besluit van de bemiddelaar of totdat het geschil is opgelost, al naargelang welk van beide tijdstippen eerder valt;
- e. ongeacht het bepaalde onder b) kan de secretaris-generaal ervan afzien een bemiddelaar aan te wijzen indien naar zijn oordeel het geschil betrekking heeft op doorvoer die reeds het voorwerp is of is geweest van de in het bepaalde onder a) tot en met d) opgenomen procedures voor het beslechten van geschillen, en deze procedures niet tot een oplossing van het geschil hebben geleid;
 - f. de Conferentie over het Handvest stelt standaardbepalingen vast betreffende de afwikkeling van de bemiddelingsprocedure en de vergoeding van bemiddelaars.

8. Geen enkele bepaling van dit artikel doet afbreuk aan de rechten en verplichtingen van een verdragsluitende partij krachtens het internationale recht, met inbegrip van het internationale gewoonterecht, alsook krachtens bilaterale of multilaterale overeenkomsten, met inbegrip van voorschriften inzake onderzeese kabels en pijpleidingen.
9. Dit artikel mag niet zo worden uitgelegd dat daardoor een verdragsluitende partij die niet beschikt over een bepaald type energietransportvoorzieningen dat wordt gebruikt voor doorvoer, verplicht is maatregelen met betrekking tot dat type energietransportvoorzieningen te nemen ingevolge de bepalingen van dit artikel. Deze verdragsluitende partij is echter verplicht te voldoen aan het bepaalde in lid 4.
10. Voor de toepassing van dit artikel wordt verstaan onder:
- a. "doorvoer":
 - i. de overbrenging via het grondgebied van een verdragsluitende partij, dan wel naar of van op het grondgebied van die partij gelegen haveninstallaties voor laden of lossen, van energiegrondstoffen en energieproducten die afkomstig zijn van het grondgebied van een andere staat en bestemd zijn voor het grondgebied van een derde staat, met dien verstande dat hetzij die andere staat, hetzij die derde staat een verdragsluitende partij is, of
 - ii. de overbrenging via het grondgebied van een verdragsluitende partij van energiegrondstoffen en energieproducten die afkomstig zijn van het grondgebied van een andere verdragsluitende partij en bestemd zijn voor het grondgebied van die andere verdragsluitende partij, tenzij de twee betrokken

verdragsluitende partijen daarover anders beslissen en deze beslissing door middel van een gezamenlijke aantekening in bijlage N opnemen. De twee verdragsluitende partijen kunnen hun aantekeningen in bijlage N doorhalen door een gezamenlijke schriftelijke kennisgeving van hun voornemen aan het secretariaat, dat deze kennisgeving doorzendt aan alle andere verdragsluitende partijen. De doorhaling wordt vier weken na de kennisgeving aan het secretariaat van kracht.

- b. "energietransportvoorzieningen": hogedrukgaspijpleidingen, hoogspanningsgridnetwerken, aardoliepijpleidingen, kolenslikpijpleidingen, pijpleidingen voor olieproducten en andere vaste installaties die specifiek bestemd zijn voor het behandelen van energiegrondstoffen en energieproducten.

Artikel 8 Overdracht van technologie

1. De verdragsluitende partijen komen overeen, onder voorbehoud van hun wetten en voorschriften en de bescherming van de intellectuele eigendom, de toegang tot en de overdracht van energietechnologie op commerciële en niet discriminerende basis te bevorderen, teneinde de handel in energiegrondstoffen en energieproducten en de investeringen te ondersteunen en het doel van het Handvest te verwezenlijken.
2. Voorzover nodig voor de toepassing van lid 1 heffen de verdragsluitende partijen derhalve bestaande belemmeringen op en creëren zij geen nieuwe belemmeringen voor de overdracht van technologie op het gebied van energiegrondstoffen en energieproducten, alsmede uitrusting en diensten die hiermee samenhangen, onder voorbehoud van non-proliferatieverplichtingen en andere internationale verplichtingen.

Artikel 9 Toegang tot kapitaal

1. De verdragsluitende partijen erkennen het belang van open kapitaalmarkten voor het bevorderen van de kapitaalstroom voor de financiering van de handel in energiegrondstoffen en energieproducten en voor het doen en ondersteunen van investeringen in economische activiteit in de energiesector op het grondgebied van andere verdragsluitende partijen, met name die waarvan de economie zich in een overgangssituatie bevindt. Elke verdragsluitende partij streeft er derhalve naar toegang tot haar kapitaalmarkt te bevorderen voor bedrijven en onderdanen van andere verdragsluitende partijen, met het oog op de financiering van

handelstransacties in energiegrondstoffen en energieproducten en met het oog op investeringen in economische activiteit in de energiesector op het grondgebied van die andere verdragsluitende partijen, onder voorwaarden die niet minder gunstig zijn dan die welke onder vergelijkbare omstandigheden gelden voor haar eigen bedrijven en onderdanen of voor bedrijven en onderdanen van een andere verdragsluitende partij of derde staat, al naargelang welke voorwaarden het gunstigste zijn.

2. Een verdragsluitende partij kan programma's vaststellen en in stand houden die toegang verschaffen tot overheidsleningen, subsidies, garanties of verzekeringen ter vergemakkelijking van handelsactiviteit of investeringen in het buitenland. Zij stelt deze faciliteiten beschikbaar, met inachtneming van de doelstellingen, beperkingen en criteria van de desbetreffende programma's (met inbegrip van overwegingen, doelstellingen, beperkingen of criteria met betrekking tot de vestigingsplaats van de aanvrager van een dergelijke faciliteit of de plaats van levering van met steun van deze faciliteit geleverde goederen of diensten), voor investeringen in de economische activiteit in de energiesector van andere verdragsluitende partijen of voor de financiering van handelstransacties met betrekking tot energiegrondstoffen en energieproducten met andere verdragsluitende partijen.
3. Bij de uitvoering van programma's op het gebied van de economische activiteit in de energiesector ter verbetering van de economische stabiliteit en het investeringsklimaat van de verdragsluitende partijen, streven deze er op passende wijze naar om de werkzaamheden van de op dit gebied opererende internationale financiële instellingen te bevorderen en gebruik te maken van de bij die instellingen aanwezige deskundigheid.
4. Geen enkele bepaling van dit artikel belet:
 - a. financiële instellingen om hun eigen op marktbeginselen en bedrijfseconomische overwegingen gebaseerde krediet- of verzekeringssysteem toe te passen;
 - b. een verdragsluitende partij om maatregelen te nemen:
 - i. om bedrijfseconomische redenen, met inbegrip van de bescherming van investeerders, consumenten, depositeurs, polishouders of personen ten aanzien waarvan een verstrekker van financiële diensten een fiduciaire verplichting heeft,
 - ii. om de integriteit en stabiliteit van haar financiële systeem en kapitaalmarkten te waarborgen.

DEEL III

BEVORDERING EN BESCHERMING VAN INVESTERINGEN

Artikel 10 Bevordering, bescherming en behandeling van investeringen

1. Elke verdragsluitende partij bevordert en schept overeenkomstig de bepalingen van dit verdrag stabiele, billijke, gunstige en transparante voorwaarden voor het doen van investeringen op haar grondgebied door investeerders van andere verdragsluitende partijen. Tot die voorwaarden behoort de verbintenis investeringen van investeerders van andere verdragsluitende partijen steeds eerlijk en billijk te behandelen. Dergelijke investeringen genieten voorts duurzame bescherming en zekerheid en de verdragsluitende partijen doen niet met onredelijke of discriminerende maatregelen afbreuk aan het beheer, de instandhouding, het gebruik en het genot ervan en de beschikking erover. In geen geval mogen deze investeringen minder gunstig worden behandeld dan het internationale recht, met inbegrip van in het kader van verdragen aangegeane verplichtingen, vereist. Elke verdragsluitende partij moet verplichtingen die zij is aangegaan ten aanzien van investeerders of met betrekking tot investeringen door investeerders van een andere verdragsluitende partij nakomen.
2. Elke verdragsluitende partij streeft ernaar om investeerders van andere verdragsluitende partijen, wat betreft het doen van investeringen op haar grondgebied, de in lid 3 omschreven behandeling toe te kennen.
3. In dit artikel wordt onder "behandeling" verstaan een behandeling toegekend door een verdragsluitende partij die niet minder gunstig is dan die welke zij toekent aan haar eigen investeerders of aan de investeerders van een andere verdragsluitende partij of een derde staat, al naargelang welke behandeling het gunstigste is.
4. Bij een aanvullend verdrag wordt, onder daarin op te nemen voorwaarden, aan elke partij daarbij de verplichting opgelegd om, wat betreft het doen van investeringen op haar grondgebied, aan investeerders van andere partijen de in lid 3 omschreven behandeling toe te kennen. Dit aanvullende verdrag staat open voor ondertekening door de staten en regionale organisaties voor economische integratie die dit verdrag hebben ondertekend of daartoe zijn toegetreten. De onderhandelingen over het aanvullende verdrag beginnen uiterlijk op 1 januari 1995 en het ligt in de bedoeling deze op 1 januari 1998 af te ronden.
5. Elke verdragsluitende partij streeft ernaar om, wat betreft het doen van

investeringen op haar grondgebied:

- a. uitzonderingen op de in lid 3 omschreven behandeling tot een minimum te beperken;
- b. bestaande beperkingen voor investeerders van andere verdragsluitende partijen geleidelijk weg te nemen.

6.

- a. Een verdragsluitende partij kan, wat betreft het doen van investeringen op haar grondgebied, te allen tijde, via het secretariaat, de Conferentie over het Handvest uit eigen beweging in kennis stellen van haar voornemen geen nieuwe uitzonderingen op de in lid 3 omschreven behandeling vast te stellen.
- b. Voorts kan een verdragsluitende partij te allen tijde uit eigen beweging de verbintenis aangaan om, wat betreft het doen van investeringen in een aantal van de of in alle economische activiteiten in de energiesector op haar grondgebied, investeerders van andere verdragsluitende partijen de in lid 3 omschreven behandeling toe te kennen. Een dergelijke verbintenis dient ter kennis van het secretariaat te worden gebracht en in bijlage VC te worden opgenomen, en is bindend krachtens dit verdrag.

7. Elke verdragsluitende partij kent aan investeringen op haar grondgebied van investeerders van andere verdragsluitende partijen, en daarmee verband houdende activiteiten waaronder het beheer, de instandhouding, het gebruik, het genot daarvan of de beschikking daarover, een niet minder gunstige behandeling toe dan aan investeringen van haar eigen investeerders of van investeerders van een andere verdragsluitende partij of derde staat en daarmee verband houdende activiteiten waaronder het beheer, de instandhouding, het gebruik, het genot daarvan of de beschikking daarover, al naargelang welke behandeling het gunstigste is.

8. De modaliteiten voor de toepassing van lid 7 met betrekking tot programma's in het kader waarvan een verdragsluitende partij subsidies of andere financiële steun verleent of contracten afsluit voor onderzoek en ontwikkeling op het gebied van energietechnologie, worden opgenomen in het in lid 4 bedoelde aanvullende verdrag. Elke verdragsluitende partij stelt de Conferentie over het Handvest via het secretariaat in kennis van de modaliteiten die zij toepast ten aanzien van de in dit lid bedoelde programma's.

9. Elke staat of regionale organisatie voor economische integratie die dit verdrag ondertekent of tot dit verdrag toetreedt, dient op de dag waarop hij of zij het verdrag ondertekent of de akte van toetreding neerlegt, bij het

secretariaat een verslag in waarin een overzicht wordt gegeven van alle wettelijke, bestuursrechtelijke en andere maatregelen met betrekking tot:

- a. uitzonderingen op lid 2;
- b. de in lid 8 bedoelde programma's.

Een verdragsluitende partij meldt met het oog op het actueel houden van haar verslag onverwijld elke wijziging bij het secretariaat. De Conferentie over het Handvest bestudeert deze verslagen op gezette tijden.

Met betrekking tot het bepaalde onder a) kunnen in het verslag delen van de energiesector worden aangewezen waarin een verdragsluitende partij investeerders van andere verdragsluitende partijen de in lid 3 omschreven behandeling toekent.

Met betrekking tot het bepaalde onder b) kunnen bij de bestudering van het verslag door de Conferentie over het Handvest de effecten van dergelijke programma's op mededinging en investeringen in beschouwing worden genomen.

10. Ongeacht enige andere bepaling van dit artikel geldt de in lid 3 en lid 7 omschreven behandeling niet voor de bescherming van de intellectuele eigendom; de daarvoor geldende behandeling is die welke is omschreven in de desbetreffende bepalingen van de vigerende internationale overeenkomsten inzake de bescherming van de intellectuele eigendom waarbij de onderscheiden verdragsluitende partijen partij zijn.
11. Voor de toepassing van artikel 26 wordt de toepassing door een verdragsluitende partij van een investeringsmaatregel op handelsgebied als bedoeld in artikel 5, lid 1 en lid 2, op een op dat tijdstip reeds bestaande investering van een investeerder van een andere verdragsluitende partij beschouwd, behoudens het bepaalde in artikel 5, lid 3 en lid 4, als een inbreuk op een verplichting van eerstgenoemde verdragsluitende partij krachtens dit deel III.
12. Elke verdragsluitende partij zorgt ervoor dat haar interne wetgeving doeltreffende middelen biedt voor het doen gelden van aanspraken en de handhaving van rechten betreffende investeringen, investeringsovereenkomsten en investeringsvergunningen.

Artikel 11 Stafpersoneel

1. Een verdragsluitende partij behandelt, onder voorbehoud van haar wettelijke

en bestuursrechtelijke bepalingen betreffende binnenkomst, verblijf en arbeid van een natuurlijke persoon, te goeder trouw verzoeken van investeerders van een andere verdragsluitende partij en van stafpersoneel in dienst van dergelijke investeerders of werkzaam in het kader van investeringen van dergelijke investeerders om haar grondgebied binnen te mogen komen en daar tijdelijk te verblijven voor activiteiten in verband met het doen van of de ontwikkeling, het beheer, de instandhouding, het gebruik en het genot van of de beschikking over relevante investeringen, met inbegrip van het verstrekken van adviezen of essentiële technische diensten.

2. Een verdragsluitende partij geeft investeerders van een andere verdragsluitende partij, die investeringen op haar grondgebied hebben gedaan, alsmede voor hun investeringen, toestemming om naar keuze van die investeerder of voor die investering, stafleden in dienst te nemen, ongeacht nationaliteit en staatsburgerschap, op voorwaarde dat de betrokken stafleden toestemming hebben gekregen om het grondgebied van de eerstgenoemde verdragsluitende partij binnen te komen en daar te verblijven en te werken, en dat het betrokken dienstverband in overeenstemming is met de voorwaarden en termijnen die verbonden zijn aan de voor die stafleden verleende toestemming.

Artikel 12 Compensatie van verliezen

1. Behoudens wanneer artikel 13 van toepassing is, wordt aan een investeerder van een verdragsluitende partij die met betrekking tot een investering op het grondgebied van een andere verdragsluitende partij een verlies lijdt ten gevolge van oorlog of een ander gewapend conflict, een nationale noodtoestand, burgerlijke ongeregeligheden of andere soortgelijke gebeurtenissen op dat grondgebied, door laatstgenoemde verdragsluitende partij wat betreft restitutie, schadeloosstelling, compensatie of een andere regeling de gunstigste behandeling toegekend welke die partij andere investeerders, hetzij eigen investeerders, hetzij investeerders van een andere verdragsluitende partij, hetzij investeerders van een derde staat, toekent.
2. Onverminderd lid 1 wordt een investeerder van een verdragsluitende partij die in één van de in lid 1 genoemde situaties op het grondgebied van een andere verdragsluitende partij een verlies lijdt ten gevolge van:
 - a. de vordering van zijn investering of een deel daarvan door de strijdkrachten of de overheid van die verdragsluitende partij, of
 - b. de vernietiging van zijn investering of een deel daarvan door de strijdkrachten of de overheid van die verdragsluitende partij, anders dan onder dwang van de omstandigheden,

restitutie of vergoeding toegekend, die in beide gevallen prompt, adequaat en doeltreffend is.

Artikel 13 Onteigening

1. Investerings van investeerders van een verdragsluitende partij op het grondgebied van een andere verdragsluitende partij mogen niet worden genationaliseerd, onteigend of onderworpen aan maatregelen met een soortgelijk effect als nationalisatie of onteigening (hierna te noemen "ontei­gening"), behalve wanneer de onteigening:
 - a. geschiedt in het algemeen belang;
 - b. niet discriminerend is;
 - c. geschiedt met inachtneming van een behoorlijke rechtsgang; en
 - d. gepaard gaat met de betaling van prompte, adequate en doeltreffende compensatie.

Die compensatie is gelijk aan de billijke marktwaarde van de onteigende investering op het tijdstip vlak voordat de onteigening of op handen zijnde onteigening zodanig bekend werd dat de investeringswaarde werd beïnvloed (hierna te noemen de "datum van de waarde­bepaling").

Deze billijke marktwaarde wordt op verzoek van de investeerder berekend in een vrij inwisselbare valuta volgens de voor die valuta op de datum van de waarde­bepaling geldende marktwisselkoers. De compensatie omvat tevens rente over de periode tussen de onteigenings- en de betalingsdatum, welke berekend wordt tegen een commercieel, op markt­basis vastgesteld tarief.

2. De betrokken investeerder heeft recht op onverwijld toetsing, krachtens het recht van de verdragsluitende partij die de onteigening verricht, van zijn zaak, de waarde­bepalingen van zijn investeringen en de betaling van compensatie overeenkomstig de beginselen neergelegd in lid 1, door een gerechtelijke of andere onafhankelijke bevoegde instantie van die partij.
3. Voor alle duidelijkheid wordt bepaald dat onteigening ook de gevallen omvat waarin een verdragsluitende partij de activa onteigent van een vennootschap of onderneming op haar grondgebied waarin een investeerder van een andere verdragsluitende partij een investering heeft, ook indien via aandelen­bezit.

Artikel 14 Overmakingen van gelden in verband met investeringen

1. Elke verdragsluitende partij waarborgt met betrekking tot investeringen op haar grondgebied door investeerders van een andere verdragsluitende partij het vrij verrichten van overmakingen van gelden naar en van haar grondgebied, waaronder de overmaking van:
 - a. aanvangskapitaal en aanvullend kapitaal voor de instandhouding en ontwikkeling van een investering;
 - b. opbrengsten;
 - c. betalingen uit hoofde van een contract, met inbegrip van de aflossing van de hoofdsom en de betaling van de lopende rente ingevolge een leningsovereenkomst;
 - d. niet-bestede inkomsten en andere bezoldigingen van personeel dat in verband met die investering uit het buitenland angeworven is;
 - e. opbrengsten uit de volledige of gedeeltelijke verkoop of liquidatie van een investering of een deel daarvan;
 - f. betalingen die voortvloeien uit de beslechting van een geschil; en
 - g. compensatiebetalingen overeenkomstig de artikelen 12 en 13.
2. De in lid 1 genoemde overmakingen geschieden onverwijld en, behoudens in geval van opbrengsten in natura, in een vrij inwisselbare valuta.
3. Overmakingen worden verricht tegen de op de datum van de overmaking geldende wisselkoers voor spottransacties in de over te maken valuta. Bij ontstentenis van een deviezenmarkt is de toe te passen koers de meest recente koers die wordt toegepast op investeringen vanuit het buitenland of de meest recente wisselkoers die wordt toegepast voor de omrekening van valuta's in bijzondere trekkingsrechten, al naargelang welke koers voor de investeerder het meest gunstig is.
4. Ongeacht het bepaalde in de leden 1, 2 en 3, kan een verdragsluitende partij de rechten van crediteuren beschermen of naleving van wetten betreffende de uitgifte van en de handel in waardepapieren en van beslissingen in civiel-, bestuurs- en strafrechtelijke arbitrageprocedures waarborgen, door het op billijke, niet-discriminerende wijze en te goeder trouw toepassen van haar wetten en voorschriften.
5. Ongeacht het bepaalde in lid 2 kunnen verdragsluitende partijen die staten zijn die deel uitmaakten van de voormalige Unie van Socialistische Sovjetrepublieken, in onderling gesloten overeenkomsten bepalen dat overmakingen van betalingen worden uitgevoerd in de valuta van die partijen, mits dergelijke overeenkomsten er niet toe leiden dat investeringen op hun grondgebied van investeerders van andere verdragsluitende partijen minder gunstig worden behandeld dan investeringen van investeerders van de verdragsluitende partijen die een dergelijke overeenkomst zijn

aangegaan of investeringen van investeerders van een derde staat.

6. Ongeacht het bepaalde in lid 1, onder b), kan een verdragsluitende partij de overbrenging van opbrengsten in natura beperken in gevallen waarin die verdragsluitende partij krachtens artikel 29, lid 2, onder a), of krachtens de GATT en bijbehorende instrumenten gemachtigd is om de uitvoer of de verkoop voor uitvoer van het product waarin de opbrengst in natura bestaat, te beperken of te verbieden, met dien verstande dat de betrokken verdragsluitende partij toestaat opbrengsten in natura uit te keren zoals goedgekeurd of aangegeven in een investeringsovereenkomst, investeringsvergunning of andere schriftelijke overeenkomst tussen de verdragsluitende partij en een investeerder van een andere verdragsluitende partij of diens investering.

Artikel 15 Subrogatie

1. Wanneer een verdragsluitende partij of de door haar aangewezen instantie (de "schadeloosstellende partij") een betaling verricht uit hoofde van een schadeloosstelling of waarborg voor een investering van een investeerder (de "schadeloosgestelde partij") op het grondgebied van een andere verdragsluitende partij (de "gastpartij") erkent de gastpartij dat:
 - a. alle uit die investering voortvloeiende rechten en vorderingen worden overgedragen aan de schadeloosstellende partij; en
 - b. de schadeloosstellende partij gerechtigd is die rechten en- die vorderingen op grond van subrogatie af te dwingen.
2. De schadeloosstellende partij kan te allen tijde aanspraak maken op:
 - a. dezelfde behandeling op het gebied van rechten en vorderingen die zij op grond van de in lid 1 bedoelde overdracht heeft verworven, en
 - b. dezelfde uit hoofde van die rechten en vorderingen te ontvangen bedragen,
 als deze waarop de schadeloosgestelde partij krachtens dit verdrag recht had in verband met de betrokken investering.
3. Bij een procedure ingevolge artikel 26 mag een verdragsluitende partij niet als verdediging, als motivering voor een tegeneis of voor aanspraak op vergoeding of om enige andere reden aanvoeren dat voor de naar bewering geleden schade of een deel daarvan uit hoofde van een verzekering of een waarborgbeding een schadeloosstelling of andere vorm van compensatie is of zal worden ontvangen.

Artikel 16 Verhouding tot andere overeenkomsten

Wanneer twee of meer verdragsluitende partijen reeds een internationale overeenkomst zijn aangegaan, of naderhand een internationale overeenkomst aangaan, waarvan de bepalingen betrekking hebben op het onderwerp van deel III of deel V van dit verdrag,

1. mag geen enkele bepaling van deel III of deel V van dit verdrag zo worden uitgelegd dat daardoor afbreuk wordt gedaan aan een bepaling in die overeenkomst, of aan een recht om geschillen terzake krachtens die overeenkomst te regelen, en
2. mag geen enkele bepaling in die overeenkomst zo worden uitgelegd dat daardoor afbreuk wordt gedaan aan een bepaling van deel III of deel V van dit verdrag of aan een recht om geschillen terzake krachtens dit verdrag te regelen, wanneer die bepaling gunstiger is voor de investeerder of de investering.

Artikel 17 Niet-toepassing van deel III onder bepaalde omstandigheden

Elke verdragsluitende partij behoudt zich het recht voor de voordelen van dit deel te ontzeggen aan:

1. een rechtspersoon, indien staatsburgers of onderdanen van een derde staat eigenaar zijn van of zeggenschap hebben over een dergelijke rechtspersoon en indien die rechtspersoon geen wezenlijke zakelijke activiteiten heeft op het grondgebied van de verdragsluitende partij waar hij is opgericht; of
2. een investering, indien de ontzeggende verdragsluitende partij vaststelt dat het een investering betreft van een investeerder van een derde staat waarmee of ten aanzien waarvan de ontzeggende verdragsluitende partij:
 - a. geen diplomatieke betrekkingen onderhoudt, of
 - b. maatregelen treft of handhaaft die:
 - i. transacties met investeerders van die staat verbieden, of
 - ii. overtreden of omzeild zouden worden indien de voordelen van dit deel zouden worden verleend aan investeerders van die staat of aan hun investeringen.

DEEL IV

DIVERSEN

Artikel 18 Soevereiniteit over energiebronnen

1. De verdragsluitende partijen erkennen de soevereiniteit en de soevereine rechten van de staten met betrekking tot energiebronnen. Zij bevestigen opnieuw dat deze moeten worden uitgeoefend in overeenstemming met en met inachtneming van de regels van het internationale recht.
2. Onverminderd de doelstelling om de toegang tot energiebronnen en de exploratie en ontwikkeling daarvan op commerciële grondslag te bevorderen, laat het verdrag de binnen de verdragsluitende partijen geldende regels inzake de eigendom van energiebronnen onverlet.
3. Elke staat behoudt in het bijzonder het recht vast te stellen welke geografische gebieden binnen zijn grondgebied gebruikt mogen worden voor de exploratie en ontwikkeling van zijn energiebronnen, op welke wijze zij het best kunnen worden benut, in welk tempo zij mogen worden uitgeput of geëxploiteerd, alsmede het recht belastingen, royalty's of andere financiële vergoedingen voor die exploratie en exploitatie vast te stellen en te ontvangen, het recht voorschriften vast te stellen inzake de milieu- en veiligheidsaspecten van die exploratie, ontwikkeling en winning op zijn grondgebied, en het recht aan die exploratie en exploitatie deel te nemen, onder andere via directe overheidsparticipatie of via overheidsbedrijven.
4. De verdragsluitende partijen verbinden zich ertoe de toegang tot de energiebronnen te vergemakkelijken, onder andere door op niet discriminerende wijze aan de hand van gepubliceerde criteria machtigingen, vergunningen, concessies en contracten te verlenen voor de prospectie en exploratie, dan wel voor de exploitatie of winning van energiebronnen.

Artikel 19 Milieuaspecten

1. Met het oog op duurzame ontwikkeling en rekening houdend met haar verplichtingen krachtens de internationale milieuovereenkomsten waarbij zij partij is, streeft elke verdragsluitende partij ernaar schadelijke milieueffecten, zowel binnen als buiten haar grondgebied, die worden veroorzaakt door werkzaamheden, ongeacht de aard daarvan, binnen de energiecycclus op haar grondgebied op economisch verantwoorde wijze zo gering mogelijk te houden, daarbij naar behoren rekening houdend met veiligheidsoverwegingen. Daarbij handelt elke verdragsluitende partij op een wijze die een goede kosten/batenverhouding waarborgt. In haar beleid en optreden streeft elke verdragsluitende partij ernaar voorzorgsmaatregelen te nemen om achteruitgang van het milieu te voorkomen of zo gering mogelijk te houden. De verdragsluitende partijen komen overeen dat de vervuiler op het grondgebied van de verdragsluitende partijen in beginsel de kosten van

verontreiniging met inbegrip van grensoverschrijdende verontreiniging draagt, waarbij naar behoren rekening wordt gehouden met het openbare belang en investeringen in de energiecycclus of de internationale handel niet mogen worden verstoord. De verdragsluitende partijen zullen derhalve:

- a. bij de opstelling en uitvoering van hun energiebeleid voortdurend rekening houden met milieuoverwegingen;
- b. bevorderen dat de prijsvorming in de gehele energiecycclus marktgericht is en dat milieukosten en -voordelen daarin vollediger weerspiegeld worden;
- c. gelet op artikel 34, lid 4, samenwerking bevorderen bij het bereiken van de milieudoelstellingen van het Handvest alsook op het gebied van internationale milieunormen voor de energiecycclus, rekening houdend met de verschillen tussen de verdragsluitende partijen qua nadelige effecten en bestrijdingskosten;
- d. in het bijzonder aandacht schenken aan de verbetering van de energie-efficiëntie, de ontwikkeling en het gebruik van hernieuwbare energiebronnen, de bevordering van het gebruik van schonere brandstoffen en de toepassing van technologieën en technologische middelen die de verontreiniging verminderen;
- e. het vergaren en tussen de verdragsluitende partijen uitwisselen bevorderen van informatie over milieuvriendelijke en economisch doelmatige vormen van energiebeleid en rendabele praktijken en technologieën;
- f. bij het publiek het besef bevorderen van de milieueffecten van energiesystemen, de mogelijkheden van voorkoming of bestrijding van de nadelige milieueffecten daarvan, en de kosten die aan de diverse voorkomings- of bestrijdingsmaatregelen zijn verbonden;
- g. onderzoek, ontwikkeling en toepassing van energieefficiënte en milieuvriendelijke technologieën, praktijken en procédés die de schadelijke milieueffecten van alle aspecten van de energiecycclus op een economisch doelmatige wijze tot een minimum zullen reduceren, bevorderen en daarbij samenwerken;
- h. gunstige voorwaarden stimuleren voor de overdracht en verspreiding van dergelijke technologieën die te verenigen zijn met een toereikende en doeltreffende bescherming van de intellectuele eigendom;
- i. bevorderen dat de milieueffecten van uit milieuoogpunt significante investeringsprojecten op energiegebied in een vroeg stadium en voordat een besluit wordt genomen op transparante wijze worden beoordeeld en vervolgens worden bewaakt;
- j. op internationaal niveau de kennis van en de uitwisseling van informatie over relevante milieuprogramma's en -normen van de verdragsluitende partijen en de uitvoering van die programma's en normen bevorderen;

- k. op verzoek en binnen de grenzen van hun beschikbare middelen deelnemen aan de ontwikkeling en uitvoering van passende milieuprogramma's op het grondgebied van de verdragsluitende partijen.
2. Op verzoek van een of meer verdragsluitende partijen worden geschillen betreffende de toepassing of uitlegging van bepalingen van dit artikel door de Conferentie over het Handvest met het oog op een oplossing onderzocht, voorzover er geen regelingen voor de behandeling van dergelijke geschillen bestaan binnen andere terzake bevoegde internationale organen.
3. Voor de toepassing van dit artikel wordt verstaan onder:
 - a. "energiecyclus": de gehele energieketen met inbegrip van activiteiten in verband met prospectie, exploratie, productieomzetting, opslag, vervoer, distributie en verbruik van de verschillende vormen van energie, alsmede de behandeling en verwijdering van afvalstoffen en het niet langer verrichten en afsluiten van deze activiteiten met zo weinig mogelijk schadelijke milieueffecten;
 - b. "milieueffecten": alle door een bepaalde activiteit veroorzaakte effecten op het milieu, met inbegrip van gezondheid en veiligheid van de mens, flora, fauna, bodem, lucht, water, klimaat, landschap en historische monumenten of andere fysieke structuren of de onderlinge beïnvloeding van deze factoren; dit begrip omvat tevens effecten op het cultureel erfgoed of de sociaal-economische omstandigheden als gevolg van wijzigingen van die factoren;
 - c. "verbetering van de energie-efficiëntie": een zodanig optreden, dat dezelfde hoeveelheid van een goed of een dienst wordt geproduceerd zonder dat de kwaliteit of prestatie ervan wordt verminderd, doch de voor die productie vereiste hoeveelheid energie wordt verminderd;
 - d. "met een goede kosten/batenverhouding": het bereiken van een gesteld doel tegen de laagste kosten of het bereiken van het beste resultaat tegen gegeven kosten.

Artikel 20 Doorzichtigheid

1. In overeenstemming met artikel 29, lid 2, onder a), behoren wetten, voorschriften, rechterlijke besluiten en algemene bestuursrechtelijke beslissingen die van invloed zijn op de handel in energiegrondstoffen en energieproducten tot de maatregelen die onderworpen zijn aan de doorzichtigheidsregels van de GATT en de relevante bijbehorende instrumenten.

2. Wetten, voorschriften, rechterlijke besluiten en algemene bestuursrechtelijke beslissingen die een verdragsluitende partij in werking heeft doen treden, en vigerende overeenkomsten tussen verdragsluitende partijen die van invloed zijn op andere onder dit verdrag vallende aangelegenheden worden eveneens onverwijld op zodanige wijze bekendgemaakt dat de verdragsluitende partijen en investeerders daarvan kennis kunnen nemen. Uit hoofde van dit lid kan een verdragsluitende partij niet worden verplicht vertrouwelijke informatie te onthullen die de rechtshandhaving belemmert, anderszins strijdig is met het openbaar belang of afbreuk doet aan de rechtmatige commerciële belangen van een investeerder.
3. Elke verdragsluitende partij wijst een of meer informatiebureaus aan waartoe men zich kan wenden met verzoeken om informatie over bovengenoemde wetten, voorschriften, rechterlijke besluiten en bestuursrechtelijke beslissingen en doet daarvan onverwijld mededeling aan het secretariaat, dat deze aanwijzing op verzoek mededeelt.

Artikel 21 Belastingen

1. Behalve zoals bepaald in dit artikel scheidt geen bepaling van dit verdrag rechten of verplichtingen met betrekking tot belastingmaatregelen van de verdragsluitende partijen. In geval van onverenigbaarheid van dit artikel met andere bepalingen van het verdrag heeft dit artikel, wat de onverenigbaarheid betreft, voorrang.
2. Artikel 7, lid 3, is van toepassing op andere belastingmaatregelen dan belastingen op inkomen of kapitaal, met dien verstande dat deze bepaling niet van toepassing is op:
 - a. een voordeel dat een verdragsluitende partij heeft toegekend overeenkomstig de belastingbepalingen van een verdrag, overeenkomst of regeling als bedoeld in lid 7, onder a) ii), of
 - b. een belastingmaatregel die ten doel heeft de doeltreffende inning van belastingen te waarborgen, behalve indien die maatregelen van een verdragsluitende partij willekeurige discriminatie van energiegrondstoffen en energieproducten afkomstig uit of bestemd voor het grondgebied van een andere verdragsluitende partij of een willekeurige beperking van de krachtens artikel 7, lid 3, toegekende voordelen inhoudt.
3. Artikel 10, leden 2 en 7, is van toepassing op andere belastingmaatregelen van de verdragsluitende partijen dan belastingen op inkomen of kapitaal, met dien verstande dat geen van deze bepalingen:

- a. ertoe strekt dat verplichtingen tot toepassing van het meestbegunstigingsbeginsel worden opgelegd met betrekking tot voordelen die een verdragsluitende partij heeft toegekend overeenkomstig de belastingbepalingen van een verdrag, overeenkomst of regeling als bedoeld in lid 7, onder a) ii), of als uitvloeisel van het lidmaatschap van een regionale organisatie voor economische integratie; of
- b. van toepassing is op een belastingmaatregel die ten doel heeft de doeltreffende inning van belastingen te waarborgen, behalve indien de maatregel een willekeurige discriminatie van een investeerder van de verdragsluitende partijen of een willekeurige beperking van de krachtens de investeringsbepalingen van dit verdrag toegekende voordelen inhoudt.

4. Artikel 29, leden 2 tot en met 6, is van toepassing op belastingmaatregelen andere dan belastingen op inkomen of kapitaal.

5.

- a. Artikel 13 is van toepassing op belastingen.
- b. Wanneer in het kader van artikel 13 een geschil rijst, voorzover het betrekking heeft op de vraag of een belasting een onteigening vormt, dan wel of een belasting waarvan wordt beweerd dat deze een onteigening vormt, discriminerend is, geldt het volgende:
 - i. de investeerder of de verdragsluitende partij die aanvoert dat er sprake is van onteigening legt het geschil over de vraag of de maatregel een onteigening dan wel discriminerend is, voor aan de bevoegde belastingautoriteiten. Laat de investeerder of de verdragsluitende partij dit na, dan leggen de instanties waaraan wordt verzocht geschillen te beslechten overeenkomstig artikel 26, lid 2, onder c), of artikel 27, lid 2, het geschil voor aan de bevoegde belastingautoriteiten,
 - ii. de bevoegde belastingautoriteiten streven ernaar om het aldus voorgelegde geschil binnen een periode van zes maanden te regelen. Indien het gaat om een geschil inzake non-discriminatie, passen de bevoegde belastingautoriteiten de bepalingen inzake non-discriminatie van het relevante belastingverdrag toe, of passen zij, indien er geen non-discriminatiebepalingen voorkomen in het op de belasting van toepassing zijnde relevante belastingverdrag of indien er geen belastingverdrag tussen de betrokken verdragsluitende partijen van kracht is, de non-discriminatiebeginselen overeenkomstig het modelverdrag van de OESO betreffende belastingen op inkomen en kapitaal toe,
 - iii. de instanties waaraan wordt verzocht geschillen te regelen

- overeenkomstig artikel 26, lid 2, onder c), of artikel 27, lid 2, kunnen rekening houden met eventuele conclusies van de bevoegde belastingautoriteiten over de vraag of de belasting een onteigening is. Die instanties houden rekening met eventuele binnen de onder ii) voorgeschreven termijn van zes maanden door de bevoegde belastingautoriteiten getrokken conclusies over de vraag of de belasting discriminerend is. Deze instanties kunnen ook rekening houden met eventuele na het verstrijken van de voorgeschreven periode van zes maanden door de bevoegde belastingautoriteiten getrokken conclusies,
- iv. in geen geval mag de betrokkenheid van de bevoegde belastingautoriteiten na het einde van de onder ii) bedoelde periode van zes maanden leiden tot een vertraging van de procedures ingevolge de artikelen 26 en 27.

6. Voor alle duidelijkheid wordt bepaald dat artikel 14 het recht van een verdragsluitende partij om een belasting op te leggen of te innen via bronheffing of andere middelen niet beperkt.
7. Voor de toepassing van dit artikel:
- a. omvat de term "belastingmaatregel".
 - i. de bepalingen betreffende belastingen van de interne wetgeving van de verdragsluitende partij of van een staatsrechtelijke onderverdeling of een plaatselijke autoriteit ervan, en
 - ii. de bepalingen betreffende belastingen van verdragen ter voorkoming van dubbele belasting en van internationale overeenkomsten of regelingen waaraan de verdragsluitende partij gebonden is;
 - b. worden als belastingen op het inkomen en het vermogen beschouwd alle belastingen die worden geheven op het gehele inkomen, op het gehele vermogen of op bestanddelen van het inkomen of vermogen, met inbegrip van belastingen op winsten uit de verkoop van eigendom, onroerendzaakbelasting, successierechten, belastingen op schenkingen of in wezen soortgelijke belastingen, belastingen op het totaalbedrag van de door ondernemingen betaalde lonen of salarissen, alsmede belastingen op de waardevermeerdering van vermogen;
 - c. wordt onder "bevoegde belastingautoriteit" verstaan de bevoegde autoriteit overeenkomstig een overeenkomst inzake dubbele belasting tussen de verdragsluitende partijen of, bij ontstentenis van een dergelijke overeenkomst, de of het voor belastingen bevoegde minister of ministerie of hun gemachtigde vertegenwoordigers;

- d. voor alle duidelijkheid wordt bepaald dat de termen "belastingbepalingen"-' en "belastingen" geen betrekking hebben op douanerechten.

Artikel 22 Overheidsbedrijven en ondernemingen met een bevoorrechte status

1. Elke verdragsluitende partij waarborgt dat een overheidsbedrijf dat zij opricht of in stand houdt zijn activiteiten met betrekking tot de verkoop of levering van goederen en diensten op haar grondgebied uitoefent op een wijze die strookt met de verplichtingen van de verdragsluitende partij uit hoofde van deel III van dit verdrag.
2. Een verdragsluitende partij moedigt een overheidsbedrijf niet aan of eist niet van dat bedrijf dat het zijn activiteiten op haar grondgebied uitoefent op een wijze die niet strookt met de verplichtingen van de verdragsluitende partij uit hoofde van andere bepalingen van dit verdrag.
3. Elke verdragsluitende partij waarborgt dat, indien zij een lichaam opricht of in stand houdt en daaraan een regelgevende, administratiefrechtelijke of andere bestuursbevoegdheid verleent, het lichaam de bevoegdheid uitoefent op een wijze die strookt met de verplichtingen van de verdragsluitende partij uit hoofde van dit verdrag.
4. Een verdragsluitende partij moedigt een lichaam waaraan zij uitsluitende of bijzondere voorrechten verleent, niet aan of eist niet van dat lichaam dat het zijn activiteiten op haar grondgebied uitoefent op een wijze die niet strookt met de verplichtingen van de verdragsluitende partij uit hoofde van dit verdrag.
5. Voor de toepassing van dit artikel wordt de term , "lichaam" geacht elke onderneming, instelling of andere organisatie of persoon te omvatten.

Artikel 23 Naleving door lagere overheden

1. Elke verdragsluitende partij is uit hoofde van het verdrag geheel verantwoordelijk voor de naleving van alle bepalingen van dit verdrag en treft daartoe alle haar ter beschikking staande redelijke maatregelen om naleving door de regionale en plaatselijke overheden en andere bestuursorganen op haar grondgebied te waarborgen.

2. De bepalingen inzake regeling van geschillen in de delen II, IV en V van het verdrag kunnen worden ingeroepen voor maatregelen die van invloed zijn op de naleving van dit verdrag door een verdragsluitende partij en die zijn getroffen door regionale of plaatselijke overheden of andere bestuursorganen op het grondgebied van de verdragsluitende partij.

Artikel 24 Uitzonderingen

1. Dit artikel is niet van toepassing op de artikelen 12, 13 en 29.
2. Andere bepalingen van dit verdrag dan:
 - a. de in lid 1 genoemde bepalingen, en
 - b. wat het bepaalde onder i) betreft, de bepalingen van deel III van dit verdrag,

beletten een verdragsluitende partij niet maatregelen aan te nemen of te doen uitvoeren:

- i. die nodig zijn om het leven en de gezondheid van mensen, dieren of planten te beschermen;
- ii. die van essentieel belang zijn voor de aankoop of distributie van energiegrondstoffen en energieproducten in een situatie waarin de voorziening onvoldoende is door omstandigheden buiten de macht van die verdragsluitende partij, op voorwaarde dat deze maatregelen stroken met het beginsel dat:
 - a. alle andere verdragsluitende partijen recht hebben op een billijk deel van de internationale voorziening van dergelijke energiegrondstoffen en energieproducten, en
 - b. elke maatregel van dien aard die niet strookt met dit verdrag onmiddellijk wordt opgeheven, zodra er een eind komt aan de situatie die er aanleiding toe was; of
- iii. ten behoeve van investeerders die leden van inlandse bevolkingsgroepen of personen of groepen met een sociale of economische achterstand zijn, of van hun investeringen, welke maatregelen als zodanig bij het secretariaat worden aangemeld, op voorwaarde dat deze maatregelen:
 - a. geen wezenlijk effect hebben op de economie van die verdragsluitende partij en,
 - b. voor buiten de doelgroep van die maatregelen vallende investeerders, geen onderscheid maken tussen investeerders van een andere verdragsluitende partij en investeerders van de betrokken verdragsluitende partij,

mits deze maatregelen geen verkapte beperkingen op economische activiteit in de energiesector vormen of een willekeurige of niet te rechtvaardigen discriminatie tussen verdragsluitende partijen of tussen investeerders of andere belanghebbenden van verdragsluitende partijen. Dergelijke maatregelen worden naar behoren gemotiveerd en mogen een voordeel dat een of meer andere verdragsluitende partijen uit hoofde van dit verdrag redelijkerwijs mogen verwachten niet méér neutraliseren of verminderen dan strikt voor het aangegeven doel nodig is.

3. Andere bepalingen van dit verdrag dan de in lid 1 bedoelde mogen niet zo worden uitgelegd dat daardoor een verdragsluitende partij wordt belet een maatregel te treffen welke die partij noodzakelijk acht:
 - a. voor de bescherming van haar essentiële veiligheidsbelangen, met inbegrip van maatregelen:
 - i. met betrekking tot de voorziening van energiegrondstoffen en energieproducten van een militaire inrichting, of
 - ii. in oorlogstijd, bij gewapende conflicten of andere noodsituaties in de internationale betrekkingen;
 - b. met betrekking tot de uitvoering van nationaal beleid tot inachtneming van de niet-verspreiding van kernwapens of andere nucleaire explosiemiddelen of dat vereist is om te voldoen aan haar verplichtingen uit hoofde van het Verdrag inzake de niet-verspreiding van kernwapens, de "Nuclear Suppliers Guidelines" (richtlijnen voor internationale nucleaire transacties) en andere internationale verplichtingen of afspraken met betrekking tot de niet-verspreiding van kernwapens; of
 - c. voor de handhaving van de openbare orde.

Een dergelijke maatregel mag geen verkapte doorvoerbepanking vormen.

4. De bepalingen van dit verdrag die voorzien in toepassing van het meestbegunstigingsbeginsel houden voor een verdragsluitende partij niet de verplichting in ook ten aanzien van de investeerders van een andere verdragsluitende partij een preferentiële behandeling toe te passen die:
 - a. voortvloeit uit haar lidmaatschap van een vrijhandelsassociatie of douane-unie; of
 - b. wordt toegekend uit hoofde van bilaterale of multilaterale overeenkomsten inzake economische samenwerking tussen de staten die deel uitmaakten van de voormalige Unie van Socialistische Sovjetrepublieken, in afwachting van een definitieve regeling van hun wederzijdse economische betrekkingen.

Artikel 25 Overeenkomsten tot economische integratie

1. De bepalingen van dit verdrag mogen niet zo worden uitgelegd dat daardoor een verdragsluitende partij die partij is bij een overeenkomst tot economische integratie (hierna te noemen "OEI") verplicht is een tussen de partijen bij die OEI uit hoofde van hun lidmaatschap daarvan geldende preferentiële behandeling via de toepassing van het meestbegunstigingsbeginsel uit te breiden tot een andere verdragsluitende partij die geen partij is bij die OEI.
2. Voor de toepassing van lid 1 wordt verstaan onder "OEI" een overeenkomst die gericht is op een substantiële liberalisering, onder andere van handel en investeringen, door alle discriminatie tussen of onder de partijen daarbij geheel of grotendeels weg te nemen via de afschaffing van bestaande discriminerende maatregelen en/of een verbod op nieuwe of stringentere discriminerende maatregelen, hetzij bij de inwerkingtreding van die overeenkomst of binnen een redelijke termijn.
3. Dit artikel laat de toepassing van de GATT en bijbehorende instrumenten krachtens artikel 29 onverlet.

DEEL V REGELING VAN GESCHILLEN

Artikel 26 Regeling van geschillen tussen een investeerder en een verdragsluitende partij

1. Geschillen tussen een verdragsluitende partij en een investeerder van een andere verdragsluitende partij over een investering van deze laatste op het grondgebied van eerstgenoemde partij, die betrekking hebben op de beweerde niet-nakoming van een verplichting van eerstgenoemde partij die voortvloeit uit deel III van dit verdrag, worden, zo mogelijk, door middel van een minnelijke schikking geregeld.
2. Indien dergelijke geschillen niet overeenkomstig de bepalingen van lid 1 kunnen worden geregeld binnen een periode van drie maanden vanaf de datum waarop één van beide partijen bij het geschil om een minnelijke schikking heeft verzocht, wordt het geschil op verzoek van de betrokken investeerder voorgelegd:
 - a. aan de rechters of administratiefrechtelijke instanties van de verdragsluitende partij die partij is bij het geschil; of

- b. in overeenstemming met een toepasselijke, eerder overeengekomen procedure voor regeling van geschillen; of
- c. in overeenstemming met de volgende leden van dit artikel.

3.

- a. Met inachtneming van uitsluitend het bepaalde onder b) en c) geeft elke verdragsluitende partij haar onvoorwaardelijke toestemming om een geschil te onderwerpen aan internationale arbitrage of bemiddeling overeenkomstig de bepalingen van dit artikel.
- b.
 - i. De in bijlage ID vermelde verdragsluitende partijen geven deze onvoorwaardelijke toestemming niet voor gevallen waarin de investeerder het geschil reeds eerder heeft voorgelegd overeenkomstig lid 2, onder a) of b).
 - ii. Ter wille van de doorzichtigheid doet elke in bijlage ID vermelde verdragsluitende partij, uiterlijk op de datum van nederlegging van haar akte van bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring overeenkomstig artikel 39 of van de nederlegging van haar akte van toetreding overeenkomstig artikel 41, een schriftelijke verklaring over haar beleid, procedures en voorwaarden terzake aan het secretariaat toekomen.
- c. Een in bijlage IA vermelde verdragsluitende partij geeft deze onvoorwaardelijke toestemming niet voor geschillen in verband met artikel 10, lid 1, laatste zin.

4. Indien de investeerder kiest voor de in lid 2, onder c), genoemde mogelijkheid, stemt hij er voorts schriftelijk mee in dat het geschil wordt voorgelegd aan:

- a.
 - i. het Internationale Centrum voor beslechting van investeringsgeschillen, opgericht krachtens het Verdrag inzake de beslechting van geschillen met betrekking tot investeringen tussen staten en onderdanen van andere staten, dat op 18 maart 1965 in Washington voor ondertekening is opengesteld (ICSID-Verdrag), indien de verdragsluitende partij van de investeerder en de verdragsluitende partij die partij is bij het geschil beide partij zijn bij het ICSID-Verdrag, of
 - ii. het Internationale Centrum voor beslechting van investeringsgeschillen, dat uit hoofde van het onder 1) genoemde verdrag is opgericht, overeenkomstig de bepalingen betreffende de opening van aanvullende mogelijkheden voor het verlenen van administratieve diensten bij geschillen door het secretariaat

- van het centrum (bepalingen inzake aanvullende mogelijkheden), indien de verdragsluitende partij van de investeerder of de verdragsluitende partij die partij is bij het geschil, doch niet belde, partij is bij het ICSID-Verdrag; ofwel
- b. één scheidsman of een scheidsgerecht ad hoc, benoemd of ingesteld overeenkomstig de arbitrageprocedure van de VN-Commissie voor internationaal handelsrecht (Uncitral); ofwel
 - c. een scheidsrechterlijke procedure bij het Arbitrageinstituut van de Kamer van Koophandel te Stockholm.

5.

- a. De in lid 3 bedoelde toestemming alsook de in lid 4 bedoelde schriftelijke toestemming van de investeerder wordt geacht te voldoen aan de vereisten voor:
 - i. schriftelijke toestemming van de partijen bij een geschil in de zin van hoofdstuk II van het ICSID-Verdrag en in de zin van de bepalingen inzake aanvullende mogelijkheden; en
 - ii. "schriftelijke overeenkomst" in de zin van artikel II van het VN-Verdrag over de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse scheidsrechterlijke uitspraken, New York, 10 juni 1958 ("Verdrag van New York") en
 - iii. "de partijen bij een contract die een schriftelijke overeenkomst hebben gesloten" in de zin van artikel 1 van de Uncitral-arbitrageprocedure.
- b. Arbitrage overeenkomstig dit artikel vindt op verzoek van een partij bij het geschil plaats in een staat die partij is bij het Verdrag van New York en de aldus voorgelegde. geschillen worden voor de toepassing van artikel 1 van dat verdrag geacht voort te vloeien uit een handelsrechtelijke betrekking of een handelstransactie.

6. Een overeenkomstig lid 4 ingesteld scheidsgerecht beslist over de geschillen overeenkomstig dit verdrag en de toepasselijke internationale rechtsregels en -beginselen.

7. Een investeerder, zijnde geen natuurlijke persoon, die op de datum van de in lid 4 bedoelde schriftelijke instemming de nationaliteit heeft van een verdragsluitende partij die partij is bij het geschil, en over wie investeerders van een andere verdragsluitende partij zeggenschap hebben voordat een geschil ontstaat tussen die investeerder en de eerstgenoemde verdragsluitende partij' wordt voor de toepassing van artikel 25, lid 2, onder b), van het ICSID-Verdrag behandeld als een "onderdaan van een andere verdragsluitende staat" en voor de toepassing van artikel 1, lid 6, van de bepalingen inzake aanvullende mogelijkheden als een "onderdaan van een

andere staat".

8. Scheidsrechterlijke uitspraken, die de toekenning van rente kunnen omvatten, zijn definitief en bindend voor de partijen bij het geschil. Een scheidsrechterlijke uitspraak over een maatregel van een lagere overheid of instantie van de bij het geschil betrokken verdragsluitende partij moet voorzien in de mogelijkheid dat die verdragsluitende partij een financiële schadevergoeding betaalt in plaats van een andere toegewezen compensatie. Elke verdragsluitende partij geeft onverwijld gevolg aan een dergelijke uitspraak en zorgt voor de doeltreffende tenuitvoerlegging van dergelijke uitspraken op haar grondgebied.

Artikel 27 Regeling van geschillen tussen verdragsluitende partijen

1. De verdragsluitende partijen streven ernaar geschillen over de toepassing of de uitlegging van dit verdrag langs diplomatieke weg te regelen.
2. Wanneer het geschil niet binnen een redelijke termijn overeenkomstig lid 1 geregeld is, kan elke partij daarbij, tenzij anders bepaald in dit verdrag of schriftelijk overeengekomen door de verdragsluitende partijen, en behoudens wat betreft de toepassing of interpretatie van artikel 6 of artikel 19 of, voor in bijlage IA vermelde verdragsluitende partijen, van artikel 10, lid 1, laatste zin, door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de andere partij bij het geschil, de kwestie overeenkomstig dit artikel aan een scheidsgerecht ad hoc voorleggen.
3. Een dergelijk scheidsgerecht ad hoc wordt als volgt gevormd:
 - a. de verdragsluitende partij die de procedure inleidt, benoemt binnen 30 dagen na ontvangst van de in lid 2 bedoelde schriftelijke kennisgeving van de andere verdragsluitende partij een lid van het scheidsgerecht en stelt de andere verdragsluitende partij daarvan in kennis;
 - b. binnen 60 dagen na ontvangst van de in lid 2 bedoelde schriftelijke kennisgeving benoemt de andere verdragsluitende partij bij het geschil eveneens een lid.
Indien de benoeming niet binnen de voorgeschreven termijn geschiedt, kan de verdragsluitende partij die de procedure heeft ingeleid binnen 90 dagen na ontvangst van de in lid 2 bedoelde schriftelijke kennisgeving verzoeken dat de benoeming plaatsvindt overeenkomstig het bepaalde onder d);
 - c. een derde lid, dat niet de nationaliteit of het staatsburgerschap mag hebben van een verdragsluitende partij die partij is bij het geschil, wordt benoemd door de verdragsluitende partijen die partij zijn bij het

geschil. Dat lid wordt de voorzitter van het scheidsgerecht. Indien de verdragssluitende partijen niet binnen 150 dagen na ontvangst van de in lid 2 bedoelde kennisgeving overeenstemming bereiken over de benoeming van een derde lid, geschiedt de benoeming overeenkomstig het bepaalde onder d) op verzoek van een van beide verdragssluitende partijen, ingediend binnen 180 dagen na ontvangst van die kennisgeving;

- d. benoemingen waarvan wordt verzocht dat zij worden verricht overeenkomstig deze letter, geschieden door de secretaris-generaal van het Permanent Hof van Internationale Arbitrage (PCIA) binnen 30 dagen na ontvangst van een verzoek daartoe. Indien hij verhinderd is zich van deze taak te kwijten, geschieden de benoemingen door de eerste secretaris van het bureau. Indien ook deze verhinderd is zich van deze taak te kwijten, geschieden de aanwijzingen door de plaatsvervanger met de hoogste anciënniteit;
- e. bij benoemingen overeenkomstig het bepaalde onder a) tot en met d) wordt rekening gehouden met de deskundigheid en ervaring, met name op de onder dit verdrag vallende gebieden, van de te benoemen leden;
- f. bij gebreke van een andersluidende overeenkomst tussen de verdragssluitende partijen zijn de arbitrageregels van de VN-Commissie voor internationaal handelsrecht (Uncitral) van toepassing, behoudens de wijzigingen die daarin zijn aangebracht door de verdragssluitende partijen die partij zijn bij het geschil of door de scheidsmannen. Het scheidsgerecht doet uitspraak met meerderheid van stemmen;
- g. het scheidsgerecht beslist over het geschil overeenkomstig dit verdrag en de toepasselijke regels en beginselen van het internationale recht;
- h. de uitspraak van het scheidsgerecht is definitief en bindend voor de verdragssluitende partijen bij het geschil;
- i. wanneer het scheidsgerecht in zijn uitspraak constateert dat een maatregel van een regionale of lokale overheid of instantie op het grondgebied van een in deel 1 van bijlage P vermelde verdragssluitende partij niet in overeenstemming is met dit verdrag, kan elk van beide partijen bij het geschil een beroep doen op de bepalingen van deel 11 van bijlage P;
- j. de kosten van het scheidsgerecht, met inbegrip van de vergoedingen voor de leden, komen voor gelijke delen ten laste van de verdragssluitende partijen die partij zijn bij het geschil. Het scheidsgerecht kan echter naar eigen goeddunken bepalen dat een groter aandeel in de kosten ten laste komt van één der verdragssluitende partijen die partij zijn bij het geschil;
- k. tenzij de verdragssluitende partijen die partij zijn bij het geschil dit anders overeenkomen, zetelt het scheidsgerecht in 's-Gravenhage en

maakt het gebruik van de kantoren en faciliteiten van het Permanent Hof van Arbitrage;

1. een afschrift van de uitspraak wordt neergelegd bij het secretariaat, dat dit ter algemene beschikking stelt.

Artikel 28 Niet-toepassing van artikel 27 op bepaalde geschillen

Een geschil tussen de verdragsluitende partijen betreffende de toepassing of interpretatie van artikel 5 of artikel 29 wordt niet volgens artikel 27 geregeld, tenzij de verdragsluitende partijen die partij zijn bij het geschil dit overeenkomen.

DEEL VI OVERGANGSBEPALINGEN

Artikel 29 Tussentijdse bepalingen inzake met de handel verband houdende aangelegenheden

1. Zolang een of meer verdragsluitende partijen geen partij zijn bij de GATT-Overeenkomst en bijbehorende instrumenten, zijn de bepalingen van dit artikel van toepassing op de handel in energiegrondstoffen en energieproducten.
2.
 - a. De handel in energiegrondstoffen en energieproducten tussen verdragsluitende partijen waarvan er ten minste één geen partij is bij de GATT-Overeenkomst van 1947 of een relevant bijbehorend instrument, noch bij de GATT-Overeenkomst van 1994 of een relevant bijbehorend instrument, wordt geregeld, behoudens het bepaalde onder b) en c) en de uitzonderingen en voorschriften van bijlage G, door de bepalingen van de GATT-Overeenkomst van 1947 en bijbehorende instrumenten zoals deze op 1 maart 1994 worden toegepast en ten aanzien van energiegrondstoffen en energieproducten door de partijen bij de GAT-Overeenkomst van 1947 onderling worden gehanteerd, alsof al die verdragsluitende partijen lid zijn van de GATT-Overeenkomst van 1947 en bijbehorende instrumenten.
 - b. De handel in energiegrondstoffen en energieproducten door een verdragsluitende partij die een staat is die deel uitmaakte van de voormalige Unie van Socialistische Sovjetrepublieken kan in plaats daarvan, behoudens - de bepalingen van bijlage TFU, tot 1 december 1999 of totdat de betrokken verdragsluitende partij tot de GATT wordt toegelaten, al naar gelang van wat het eerste plaatsvindt, door een overeenkomst tussen twee of meer van dergelijke staten worden geregeld.

- c. Het bepaalde onder a) is niet van toepassing op de handel tussen twee partijen bij de GATT, indien één van deze partijen geen partij is bij de GATT-overeenkomst van 1947
3. Elke ondertekenende partij bij dit verdrag en elke staat of regionale organisatie voor economische integratie die tot dit verdrag toetreedt, deponeert op de datum van ondertekening of van nederlegging van zijn akte van toetreding bij het secretariaat een lijst van alle rechten en andere heffingen, onder vermelding van de hoogte daarvan, die op die datum worden geheven bij invoer of uitvoer van energiegrondstoffen en energieproducten. Wijzigingen in die rechten of andere heffingen moeten worden meegedeeld aan het secretariaat, dat de overige verdragsluitende partijen daarvan in kennis stelt.
4. Elke verdragsluitende partij streeft ernaar rechten of andere heffingen die bij invoer of uitvoer worden geheven niet te verhogen.
- a. wat betreft de invoer van energiegrondstoffen en energieproducten als omschreven in deel 1 van de in artikel II van de GATT bedoelde, op de verdragsluitende partij betrekking hebbende lijst, boven het in die lijst vermelde niveau, indien de betrokken verdragsluitende partij partij is bij de GATT;
- b. wat betreft de uitvoer van energiegrondstoffen en energieproducten en de invoer daarvan, indien de betrokken verdragsluitende partij geen partij is bij de GATT, boven het meest recent aan het secretariaat medegedeelde niveau, behalve wanneer dit is toegestaan krachtens de uit hoofde van lid 2, onder a), geldende bepalingen.
5. Een verdragsluitende partij mag een dergelijk recht of andere heffing alleen dan boven het in lid 4 bedoelde niveau verhogen indien:
- a. ingeval het een bij invoer geheven recht of andere heffing betreft, een dergelijke handeling niet in strijd is met de toepasselijke bepalingen van de GATT, niet zijnde de in bijlage G genoemde bepalingen van de GATT-Overeenkomst van 1947 en bijbehorende bepalingen en de aanverwante bepalingen van de GATT-Overeenkomst van 1994 en bijbehorende bepalingen; of
- b. zij, in zo ruim mogelijke mate binnen de grenzen van haar wetgevingsprocedures, het secretariaat in kennis heeft gesteld van haar voorstel voor een dergelijke verhoging, andere belanghebbende verdragsluitende partijen een redelijke gelegenheid heeft gegeven tot overleg over haar voorstel en eventuele opmerkingen van die verdragsluitende partijen in beschouwing heeft genomen.
6. De ondertekenende partijen verbinden zich ertoe uiterlijk op 1 januari 1995

onderhandelingen te openen met het doel om per 1 januari 1998, voorzover dit passend is in het licht van eventuele ontwikkelingen in het wereldhandelssysteem, de tekst van een wijziging op dit verdrag gereed te hebben uit hoofde waarvan elke verdragsluitende partij, onder de daarin vastgestelde voorwaarden, ertoe gehouden zal zijn de betrokken rechten of heffingen niet te verhogen boven het krachtens die wijziging voorgeschreven niveau.

7. Bijlage D is van toepassing op geschillen met betrekking tot het naleven van de bepalingen die krachtens dit artikel van toepassing zijn op de handel en, tenzij beide verdragsluitende partijen die partij zijn bij het geschil dit anders overeenkomen, op geschillen met betrekking tot het naleven van artikel 5 tussen verdragsluitende partijen waarvan er ten minste één geen partij is bij de GATT, met dien verstande dat bijlage D niet van toepassing is op geschillen tussen verdragsluitende partijen die rijzen in verband met een overeenkomst:
 - a. waarvan kennis is gegeven overeenkomstig de andere eisen van lid 2, onder b), en van bijlage TFU, en die daaraan voldoet; of
 - b. waarbij een vrijhandelszone of een douane-unie wordt ingesteld als omschreven in artikel XXIV van de GATT.

Artikel 30 Ontwikkelingen in internationale handelsregelingen

De verdragsluitende partijen verbinden zich ertoe, in het licht van de resultaten van de Uruguay-ronde van multilaterale handelsbesprekingen zoals die hoofdzakelijk zijn neergelegd in de op 15 april 1994 te Marrakesh opgestelde slotakte, uiterlijk op 1 juli 1995 of op de datum van inwerkingtreding van dit verdrag, al naar gelang van welk tijdstip later valt, te beginnen met het in overweging nemen van passende wijzigingen op dit verdrag met het oog op de aanneming daarvan door de Conferentie over het Handvest.

Artikel 31 Uitrusting op energiegebied

De voorlopige Conferentie over het Handvest maakt tijdens haar eerste vergadering een begin met het bestuderen van de opnemings van de uitrusting op energiegebied in de handelsbepalingen van dit verdrag.

Artikel 32 Overgangsregelingen

1. Gezien de tijd die nodig is om zich aan de eisen van een markteconomie aan te passen, kan een in bijlage T genoemde verdragsluitende partij, behoudens het bepaalde in de leden 3 tot en met 6, de volledige nakoming

van haar verplichtingen krachtens een of meer van de onderstaande bepalingen van dit verdrag, tijdelijk opschorten:

artikel 6, lid 2 en lid 5;

artikel 71 lid 4;

artikel 9, lid 1;

artikel 10, lid 7 - specifieke maatregelen;

artikel 141 lid 1, onder d) - alleen wat betreft de overmaking van onuitgegeven inkomsten;

artikel 20, lid 3;

artikel 22, lid 1 en lid 3.

2. Andere verdragsluitende partijen verlenen een verdragsluitende partij die volledige nakoming overeenkomstig lid 1 heeft opgeschort, bijstand om de voorwaarden te scheppen voor beëindiging van deze opschorting. Deze bijstand kan worden verleend in de vorm die zij het meest doeltreffend achten om te voorzien in de overeenkomstig lid 4, onder c), bekendgemaakte behoeften, indien nodig ook via bilaterale of multilaterale overeenkomsten.
3. De toepasselijke bepalingen, de fases op de weg naar volledige uitvoering daarvan, de te nemen maatregelen en de datum waarop of, bij wijze van uitzondering, de omstandigheden als gevolg waarvan elke fase wordt beëindigd en de maatregel genomen, worden, voor elke verdragsluitende partij' die zich beroept op overgangsregelingen, genoemd in bijlage T. Elk van deze verdragsluitende partijen neemt de genoemde maatregelen op de in die bijlage voor de desbetreffende bepaling en fase aangegeven datum. Verdragsluitende partijen die overeenkomstig lid 1 volledige nakoming tijdelijk hebben opgeschort, verbinden zich ertoe om de relevante verplichtingen per 1 juli 2001 volledig na te komen. Indien een verdragsluitende partij het wegens uitzonderlijke omstandigheden nodig acht te verzoeken de duur van deze tijdelijke opschorting te verlengen of tot een voordien niet in bijlage T vermelde verdere tijdelijke opschorting te mogen overgaan, wordt de beslissing over een verzoek tot wijziging van bijlage T genomen door de Conferentie over het Handvest.
4. Een verdragsluitende partij die zich heeft beroepen op overgangsregelingen, stelt het secretariaat ten minste eenmaal per twaalf maanden in kennis van:
 - a. de uitvoering van in bijlage T genoemde maatregelen, en de algemene voortgang op de weg naar volledige nakoming;
 - b. de voortgang die zij de volgende twaalf maanden denkt te maken op de weg naar volledige nakoming van haar verplichtingen, de problemen die zij voorziet en voorstellen voor een oplossing van die problemen;

- c. de behoefte aan technische bijstand ter vergemakkelijking van de voltooiing van de in bijlage T genoemde fases die nodig zijn voor de volledige uitvoering van dit verdrag of om onder b) bedoelde problemen het hoofd te bieden, alsook om andere noodzakelijke op de markt gerichte hervormingen en de modernisering van haar energiesector te bevorderen;
- d. de eventuele noodzaak een verzoek als bedoeld in lid 3 te doen.

5. Het secretariaat:

- a. zendt alle verdragsluitende partijen de in lid 4 bedoelde kennisgevingen toe;
 - b. verzendt de in lid 2 en lid 4, onder c), bedoelde verzoeken om en aanbiedingen van technische bijstand en bevordert actief de onderlinge afstemming van deze verzoeken en aanbiedingen, zo mogelijk met gebruikmaking van de binnen andere internationale organisaties bestaande regelingen;
 - c. zendt alle verdragsluitende partijen aan het eind van elke periode van zes maanden een overzicht toe van alle kennisgevingen uit hoofde van lid 4, onder a) of d).
6. De Conferentie over het Handvest evalueert jaarlijks de voortgang die de verdragsluitende partijen hebben gemaakt met de uitvoering van de bepalingen van dit artikel alsmede de onderlinge afstemming van behoeften aan en aanbiedingen van technische bijstand zoals bedoeld in lid 2 en lid 4, onder c). Bij die evaluatie kan zij besluiten passende maatregelen te nemen.

DEEL VII

STRUCTURELE EN INSTITUTIONELE ASPECTEN

Artikel 33 Protocollen en verklaringen uit hoofde van het Energiehandvest

1. De Conferentie over het Handvest kan machtiging verlenen voor onderhandelingen over een aantal protocollen of verklaringen uit hoofde van het Energiehandvest om de doelstellingen en beginselen van het Handvest te verwezenlijken.
2. Iedere ondertekenende partij bij het Handvest kan aan dergelijke onderhandelingen deelnemen.
3. Een staat of een regionale organisatie voor economische integratie kan geen partij bij een protocol of verklaring worden, tenzij hij/zij ondertekenende

partij bij het Handvest en verdragsluitende partij bij dit verdrag is of dit tegelijkertijd wordt.

4. Behoudens lid 3 en lid 6, onder a), worden de slotbepalingen die van toepassing zijn op een protocol in dat protocol vastgesteld.
5. Een protocol is alleen van toepassing op de verdragsluitende partijen die zich daardoor gebonden verklaren en laat de rechten en verplichtingen van de verdragsluitende partijen die geen partij bij het protocol zijn, onverlet.
6.
 - a. Bij een protocol kunnen taken aan de Conferentie over het Handvest en functies aan het secretariaat worden opgedragen, met dien verstande dat dit niet door middel van een wijziging van het protocol mag geschieden, tenzij die wijziging wordt goedgekeurd door de Conferentie over het Handvest; deze goedkeuring is niet onderworpen aan krachtens het bepaalde onder b) toegestane bepalingen van het protocol.
 - b. Bij een protocol waarbij wordt voorzien in door de Conferentie over het Handvest te nemen beslissingen kan, behoudens het bepaalde onder a), ten aanzien van deze beslissingen:
 - i. een andere stemprocedure dan die van artikel 36 worden vastgesteld;
 - ii. worden bepaald dat alleen partijen bij het protocol als verdragsluitende partijen in de zin van artikel 36 of als stemgerechtigd krachtens de voorschriften van het protocol worden beschouwd.

Artikel 34 Conferentie over het Energiehandvest

1. De verdragsluitende partijen komen geregeld bijeen in de Conferentie over het Energiehandvest (hierna te noemen "de Conferentie over het Handvest"), waarin elke verdragsluitende partij recht heeft op een vertegenwoordiger. Gewone vergaderingen vinden plaats op door de Conferentie over het Handvest vast te stellen tijdstippen.
2. Buitengewone vergaderingen van de Conferentie over het Handvest kunnen plaatsvinden op door de Conferentie over het Handvest vast te stellen tijdstippen of op schriftelijk verzoek van een verdragsluitende partij, mits dat verzoek door ten minste een derde van de verdragsluitende partijen wordt gesteund binnen zes weken nadat het secretariaat hen daarvan in kennis heeft gesteld.

3. De Conferentie over het Handvest heeft de volgende taken:

- a. het uitvoeren van haar krachtens dit verdrag en de protocollen opgedragen taken;
- b. het controleren en vergemakkelijken van de verwezenlijking van de beginselen van het Handvest en van de uitvoering van de bepalingen van dit verdrag en de protocollen;
- c. het vergemakkelijken, overeenkomstig dit verdrag en de protocollen, van de coördinatie van passende algemene maatregelen ter verwezenlijking van de beginselen van het Handvest;
- d. het bespreken en aannemen van werkprogramma's die door het secretariaat moeten worden uitgevoerd;
- e. het bespreken en goedkeuren van de jaarrekeningen 1 en de begroting van het secretariaat;
- f. het bespreken en goedkeuren of aannemen van de bepalingen van een zetelovereenkomst of andere overeenkomsten, met inbegrip van de voorrechten en immuniteiten die voor de Conferentie over het Handvest en het secretariaat noodzakelijk worden geacht;
- g. het aanmoedigen van gezamenlijke inspanningen ter vergemakkelijking en bevordering van marktgerichte hervormingen en modernisering van de energiesectoren in de landen van Midden- en Oost-Europa en de voormalige Unie van Socialistische Sovjetrepublieken die zich in een economische overgangssituatie bevinden;
- h. het machtigen tot onderhandelingen over, het goedkeuren van het onderhandelingsmandaat voor en het beoordelen en aannemen van de tekst van protocollen en van wijzigingen daarin;
- i. het machtigen tot onderhandelingen over verklaringen en het goedkeuren van de bekendmaking daarvan;
- j. het nemen van besluiten over toetredingen tot dit verdrag;
- k. het machtigen tot onderhandelingen over en het beoordelen en goedkeuren of aannemen van associatieovereenkomsten;

- l. het bespreken en aannemen van wijzigingen op dit verdrag;
 - m. het bespreken en goedkeuren van wijzigingen en technische aanpassingen op de bijlagen bij dit verdrag;
 - n. het benoemen van de secretaris-generaal en het nemen van alle nodige besluiten voor het instellen en het functioneren van het secretariaat, waaronder begrepen de structuur, de personeelsformatie en de algemene arbeidsvoorwaarden van functionarissen en ander personeel.
4. Met het oog op een doelmatige en efficiënte aanpak van haar taken werkt de Conferentie over het Handvest via het secretariaat zoveel mogelijk samen met en doet zij zoveel mogelijk een beroep op de diensten en programma's van andere instellingen en organisaties met een erkende bevoegdheid in aangelegenheden verband houdend met de doelstellingen van dit verdrag.
 5. De Conferentie over het Handvest kan alle ondergeschikte organen instellen die zij dienstig acht voor de uitvoering van haar taken.
 6. De Conferentie over het Handvest bespreekt het reglement van orde en het financieel reglement en neemt deze aan.
 7. In 1999 en daarna met tussenpozen (van ten hoogste vijf jaar) die door de Conferentie over het Handvest worden vastgesteld, gaat de Conferentie over het Handvest over tot een grondige evaluatie van de in dit verdrag omschreven taken in het licht van de met de tenuitvoerlegging van de bepalingen van het verdrag en de protocollen gemaakte voortgang. Na iedere evaluatie kan de Conferentie over het Handvest de in lid 3 omschreven taken wijzigen of opheffen en het secretariaat kwijting verlenen.

Artikel 35 Secretariaat

1. Bij de uitoefening van haar taken beschikt de Conferentie over het Handvest over een secretariaat dat bestaat uit een secretaris-generaal en zoveel personeel als uit het oogpunt van doelmatigheid ten minste vereist is.
2. De secretaris-generaal wordt benoemd door de Conferentie over het Handvest. De eerste benoeming geldt voor ten hoogste vijf jaar.
3. Bij de vervulling van zijn taken is het secretariaat verantwoording

verschuldigd en brengt het verslag uit aan de Conferentie over het Handvest.

4. Het secretariaat verleent de Conferentie over het Handvest de nodige bijstand voor de vervulling van haar taken en verricht de taken die het bij dit verdrag en de protocollen worden opgedragen alsook alle andere taken die het door de Conferentie over het Handvest worden opgedragen.
5. Het secretariaat kan de administratieve en contractuele regelingen treffen die nodig zijn voor een doeltreffende taakvervulling.

Artikel 36 Stemprocedure

1. Eenparigheid van stemmen van de verdragsluitende partijen die aanwezig zijn en hun stem uitbrengen op de vergadering waar over de desbetreffende aangelegenheden moet worden besloten, is vereist voor besluiten van de Conferentie over het Handvest inzake:
 - a. de aanneming van andere wijzigingen van dit verdrag dan met betrekking tot de artikelen 34 en 35 en bijlage T;
 - b. de goedkeuring van toetredingen tot dit verdrag uit hoofde van artikel 41 door staten of regionale organisaties voor economische integratie die geen ondertekenende partij bij het Handvest waren op 16 juni 1995;
 - c. het machtigen tot onderhandelingen over en het goedkeuren of aannemen van de tekst van associatieovereenkomsten;
 - d. de goedkeuring van wijzigingen op de bijlagen EM, NI, G en B,
 - e. de goedkeuring van technische aanpassingen in de bijlagen bij dit verdrag; en
 - f. de goedkeuring van de voordrachten van panelleden door de secretaris-generaal in het kader van bijlage D, punt 7.

De verdragsluitende partijen doen al het mogelijke om bij consensus overeenstemming te bereiken over alle andere aangelegenheden waarvoor uit hoofde van dit verdrag hun besluit vereist is. Als geen overeenstemming bij consensus kan worden bereikt, zijn de leden 2 tot en met 5 van toepassing.

2. Besluiten over begrotingsaangelegenheden als bedoeld in artikel 34, lid 3, onder e), worden genomen met gekwalificeerde meerderheid van stemmen van de verdragsluitende partijen waarvan de in bijlage B vastgestelde bijdragen samen ten minste drie vierde vertegenwoordigen van de daarin vastgestelde totale bijdragen.

3. Besluiten over de in artikel 34, lid 7, bedoelde aangelegenheden worden genomen met een meerderheid van drie vierde van de verdragsluitende partijen.
4. Behalve in de in lid 1, onder a) tot en met f), lid 2 en lid 3 bedoelde gevallen, en behoudens lid 6, worden besluiten uit hoofde van dit verdrag genomen met een meerderheid van drie vierde van de stemmen van de verdragsluitende partijen die aanwezig zijn en hun stem uitbrengen op de vergadering van de Conferentie over het Handvest waar over dergelijke aangelegenheden wordt besloten.
5. Voor de toepassing van dit artikel wordt verstaan onder "verdragsluitende partijen die aanwezig zijn en hun stem uitbrengen", de verdragsluitende partijen die aanwezig zijn en voor- of tegenstemmen, met dien verstande dat de Conferentie over het Handvest in het reglement van orde kan bepalen dat die besluiten door de verdragsluitende partijen kunnen worden genomen via de schriftelijke procedure.
6. Onverminderd lid 2 is een in dit artikel bedoeld besluit alleen geldig wanneer het wordt gesteund door een gewone meerderheid van de verdragsluitende partijen.
7. Een regionale organisatie voor economische integratie beschikt bij stemmingen over een aantal stemmen dat gelijk is aan het aantal van haar lidstaten die partij bij dit verdrag zijn, met dien verstande dat een dergelijke organisatie haar stemrecht niet uitoefent indien de lidstaten hun stemrecht uitoefenen, en omgekeerd.
8. Ingeval een verdragsluitende partij aanhoudend in gebreke blijft bij het voldoen aan haar financiële verplichtingen uit hoofde van dit verdrag, kan de Conferentie over het Handvest het stemrecht van die verdragsluitende partij geheel of gedeeltelijk schorsen.

Artikel 37 Beginselen inzake financiering

1. Elke verdragsluitende partij draagt zelf de kosten van haar vertegenwoordiging op vergaderingen van de Conferentie over het Handvest en de ondergeschikte organen.
2. De vergaderkosten van de Conferentie over het Handvest en de ondergeschikte organen worden beschouwd als kosten van het secretariaat.

3. De kosten van het secretariaat worden door de verdragsluitende partijen betaald naar draagkracht, vastgesteld zoals aangegeven in bijlage B waarvan de bepalingen kunnen worden gewijzigd overeenkomstig artikel 36, lid 1, onder d).
4. Elk protocol bevat bepalingen om te waarborgen dat de secretariaatskosten die voortvloeien uit dat protocol worden gedragen door de partijen bij dat protocol.
5. De Conferentie over het Handvest kan vrijwillige extra bijdragen van een of meer verdragsluitende partijen of uit andere bronnen aanvaarden. De uit dergelijke bijdragen betaalde kosten worden niet beschouwd als secretariaatskosten in de zin van lid 3.

DEEL VIII

SLOTBEPALINGEN

Artikel 38 Ondertekening

Dit verdrag staat te Lissabon van 17 december 1994 tot en met 16 juni 1995 open voor ondertekening door de staten en regionale organisaties voor economische integratie die het Handvest hebben ondertekend.

Artikel 39 Bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring

Dit verdrag is onderworpen aan de bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring door ondertekenende partijen. De akten van bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring worden nedergelegd bij de depositaris.

Artikel 40 Toepassing op gebiedsdelen

1. Een staat of regionale organisatie voor economische ontwikkeling kan op het tijdstip van ondertekening, bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding verklaren, door middel van een bij de depositaris nedergelegde verklaring, dat het verdrag van toepassing is op alle gebiedsdelen waarvan hij respectievelijk zij de internationale betrekkingen behartigt, dan wel op een of meer van die gebiedsdelen. Een dergelijke verklaring wordt van kracht op het tijdstip waarop het verdrag voor die verdragsluitende partij in werking treedt.

2. Een verdragsluitende partij kan op een latere datum, door middel van een bij de depositaris nedergelegde verklaring, zichzelf krachtens dit verdrag binden met betrekking tot een ander in de verklaring genoemd gebiedsdeel. Met betrekking tot dit gebiedsdeel wordt het verdrag van kracht op de negentigste dag nadat de depositaris deze verklaring heeft ontvangen.
3. Een krachtens de leden 1 en 2 nedergelegde verklaring kan, wat elk in deze verklaring genoemd gebiedsdeel betreft, door middel van een kennisgeving aan de depositaris worden ingetrokken. Deze intrekking wordt, behoudens de toepasselijkheid van artikel 47, lid 3, van kracht een jaar na de datum waarop de depositaris deze kennisgeving heeft ontvangen.
4. De definitie van het begrip "grondgebied" in artikel 1, lid 10, wordt uitgelegd in het licht van enige ingevolge dit artikel neergelegde verklaring.

Artikel 41 Toetreding

Dit verdrag staat vanaf de sluitingsdatum voor ondertekening van dit verdrag, op door de Conferentie over het Handvest goed te keuren voorwaarden, open voor toetreding door staten en regionale organisaties voor economische integratie die het Handvest hebben ondertekend. De akten van toetreding worden neergelegd bij de depositaris.

Artikel 42 Wijzigingen

1. Elke verdragsluitende partij kan wijzigingen op dit verdrag voorstellen.
2. De tekst van een voorstel tot wijziging van dit verdrag wordt ten minste drie maanden vóór de datum waarop het ter aanneming aan de Conferentie over het Handvest wordt voorgelegd, door het secretariaat aan de verdragsluitende partijen meegedeeld.
3. Door de Conferentie over het Handvest aangenomen teksten tot wijziging van dit verdrag worden door het secretariaat meegedeeld aan de depositaris, die ze ter bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring voorlegt aan alle verdragsluitende partijen.
4. Instrumenten ter bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring van wijzigingen op dit verdrag worden neergelegd bij de depositaris. Wijzigingen treden tussen de partijen die ze hebben bekrachtigd, aanvaard of goedgeurd, in werking op de negentigste dag nadat de instrumenten ter bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring van ten minste drie vierde van de

verdragsluitende partijen bij de depositaris zijn neergelegd. Daarna treden de wijzigingen voor elke andere verdragsluitende partij in werking op de negentigste dag nadat deze verdragsluitende partij haar akte van bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring van de wijzigingen heeft neergelegd.

Artikel 43 Associatieovereenkomsten

1. Ter verwezenlijking van de doelstellingen en beginselen van het Handvest alsmede de bepalingen van dit verdrag of een of meer protocollen kan de Conferentie over het Handvest machtiging verlenen voor onderhandelingen over associatieovereenkomsten met staten, regionale organisaties voor economische integratie of internationale organisaties.
2. De tot stand gebrachte betrekkingen met en de rechten en verplichtingen van een associërende staat, regionale organisatie voor economische integratie of internationale organisatie moeten zijn toegesneden op de specifieke omstandigheden van de associatie en worden telkens in de associatieovereenkomst vermeld.

Artikel 44 Inwerkingtreding

1. Dit verdrag treedt in werking op de negentigste dag na de datum waarop de dertigste akte van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding is neergelegd door een staat of regionale organisatie voor economische integratie die per 16 juni 1995 ondertekenende partij bij het Handvest is.
2. Voor elke staat of regionale organisatie voor economische integratie die dit verdrag bekrachtigt, aanvaardt of goedkeurt, dan wel ertoe toetreedt, nadat de dertigste akte van bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring is neergelegd, treedt het verdrag in werking op de negentigste dag na de datum waarop deze staat of regionale organisatie voor economische integratie zijn respectievelijk haar akte van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding heeft neergelegd.
3. Voor de toepassing van lid 1 wordt een akte die wordt neergelegd door een regionale organisatie voor economische integratie niet opgeteld bij die welke door de lidstaten van deze organisatie zijn neergelegd.

Artikel 45 Voorlopige toepassing

1. Elke ondertekenende partij stemt ermee in dit verdrag voorlopig toe te

passen in afwachting van de inwerkingtreding voor deze ondertekenende partij krachtens artikel 44, voorzover deze voorlopige toepassing niet strijdig is met haar constitutie, wetten of voorschriften.

2.

- a. Ongeacht lid 1 kan een ondertekenende partij op het tijdstip van ondertekening bij de depositaris een verklaring indienen dat zij niet kan instemmen met voorlopige toepassing. De in lid 1 vermelde verplichting geldt niet voor een ondertekenende partij die een dergelijke verklaring aflegt. Die ondertekenende partij kan te allen tijde haar verklaring intrekken door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de depositaris.
- b. Een ondertekenende partij die een verklaring aflegt als bedoeld onder a), en investeerders van die ondertekenende partij kunnen geen aanspraak maken op de voordelen van voorlopige toepassing krachtens lid 1.
- c. Ongeacht het bepaalde onder a), moet een ondertekenende partij die een verklaring aflegt als bedoeld in lid 2, onder a), deel VII voorlopig toepassen in afwachting van de inwerkingtreding van het verdrag voor deze ondertekenende partij overeenkomstig artikel 44, voorzover die voorlopige toepassing niet strijdig is met haar wetten of voorschriften.

3.

- a. Een ondertekenende partij kan de voorlopige toepassing van het verdrag beëindigen 'door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de depositaris van haar voornemen geen partij bij het verdrag te worden. De beëindiging van de voorlopige toepassing wordt voor een ondertekenende partij van kracht na het verstrijken van 60 dagen na de datum waarop de schriftelijke kennisgeving van die ondertekenende partij door de depositaris is ontvangen.
- b. Ingeval een ondertekenende partij de voorlopige toepassing van dit verdrag beëindigt overeenkomstig het bepaalde onder a), blijft de krachtens lid 1 op die ondertekenende partij rustende verplichting om deel III en deel V toe te passen ten aanzien van investeringen die tijdens die voorlopige toepassing op haar grondgebied zijn gedaan door investeerders van andere ondertekenende partijen, evenwel van toepassing voor die investeringen gedurende 20 jaar na de datum van beëindiging, tenzij anders bepaald onder c).
- c. Het bepaalde onder b) geldt niet voor de in bijlage PA vermelde ondertekenende partijen. Een ondertekenende partij wordt van de lijst in bijlage PA geschrapt zodra zij bij de depositaris een verzoek daartoe indient.

4. In afwachting van de inwerkingtreding van dit verdrag komen de ondertekenende partijen op geregelde tijdstippen bijeen in het kader van de voorlopige Conferentie over het Handvest, waarvan de eerste vergadering uiterlijk 180 dagen na de in artikel 38 vermelde datum van openstelling voor ondertekening van dit verdrag door het in lid 5 bedoelde voorlopige secretariaat wordt bijeengeroepen.
5. Tot de inwerkingtreding van dit verdrag overeenkomstig artikel 44 en de instelling van een secretariaat worden de taken van het secretariaat op tijdelijke basis verricht door een voorlopig secretariaat.
6. In overeenstemming met, dan wel onder voorbehoud van de bepalingen van lid 1 of lid 2, onder c), al naar gelang van het geval, dragen de ondertekenende partijen bij in de kosten van het voorlopige secretariaat alsof zij verdragsluitende partijen in de zin van artikel 37, lid 3, waren. Eventuele door de ondertekenende partijen in bijlage B aangebrachte wijzigingen vervallen bij de inwerkingtreding van dit verdrag.
7. Een staat of regionale organisatie voor economische integratie die, vóór de inwerkingtreding van dit verdrag, overeenkomstig artikel 41 tot het verdrag toetreedt, heeft in afwachting van de inwerkingtreding van het verdrag de rechten en verplichtingen van een ondertekenende partij krachtens dit artikel.

Artikel 46 Voorbehouden

Ten aanzien van dit verdrag kunnen geen voorbehouden worden gemaakt.

Artikel 47 Opzegging

1. Vijf jaar nadat het verdrag voor een verdragsluitende partij in werking is getreden, kan deze het verdrag te allen tijde door middel van een Schriftelijke kennisgeving aan de depositaris opzeggen.
2. De opzegging wordt van kracht één jaar na de datum waarop de depositaris de kennisgeving heeft ontvangen, dan wel op een latere datum die kan worden aangegeven in de kennisgeving van opzegging.
3. De bepalingen van het verdrag blijven van toepassing op investeringen op het grondgebied van een verdragsluitende partij door investeerders van andere verdragsluitende partijen of op het grondgebied van andere verdragsluitende partijen door investeerders van die verdragsluitende partij

gedurende 20 jaar na de datum waarop de opzegging van het verdrag door die verdragsluitende partij van kracht wordt.

4. Alle protocollen waarbij een verdragsluitende partij partij is, zijn voor die verdragsluitende partij niet langer geldig vanaf de datum waarop de opzegging van dit verdrag door die verdragsluitende partij van kracht wordt.

Artikel 48 Status van bijlagen en besluiten

De bijlagen bij dit verdrag en de in bijlage 2 bedoelde besluiten die gehecht zijn aan de op 17 december 1994 te Lissabon ondertekende slotakte van de Conferentie over het Europese Energiehandvest zijn onderdelen van het verdrag.

Artikel 49 Depositaris

De regering van de Portugese Republiek is depositaris van dit verdrag.

Artikel 50 Authentieke teksten

Ten blijke waarvan de ondergetekenden, hiertoe naar behoren gemachtigd, hun handtekening hebben gesteld onder dit verdrag in de Duitse, de Engelse, de Franse, de Italiaanse, de Russische en de Spaanse taal, zijnde alle teksten gelijkelijk authentiek, in één oorspronkelijk exemplaar, dat zal worden neergelegd bij de regering van de Portugese Republiek.

BIJLAGEN BIJ HET VERDRAG INZAKE HET ENERGIEHANDVEST

INHOUDSOPGAVE
1. <i>Bijlage EM</i>
Energiegrondstoffen en energieproducten (overeenkomstig artikel 1, punt 4)
2. <i>Bijlage NI</i>
Energiegrondstoffen en energieproducten die niet in aanmerking worden genomen voor de definitie van "economische activiteit in de energiesector" (overeenkomstig artikel 1, punt 5)

3. *Bijlage TRM*

**Kennisgeving en uitfasering (Trim's)
(overeenkomstig artikel 5, lid 4)**

4. *Bijlage N*

**Lijst van verdragsluitende partijen die vereisen dat minstens drie afzonderlijke gebieden bij doorvoer zijn betrokken
(overeenkomstig artikel 7, lid 10, onder a)**

5. *Bijlage VC*

**Lijst van verdragsluitende partijen die vrijwillig bindende verbintenissen met betrekking tot artikel 10, lid 3, zijn aangegaan
(overeenkomstig artikel 10, lid 6)**

6. *Bijlage ID*

Lijst van verdragsluitende partijen die investeerders niet toestaan om eenzelfde geschil in een later stadium opnieuw (overeenkomstig artikel 26, lid 3, onder b), i)

7. *Bijlage IA*

**Lijst van verdragsluitende partijen die investeerders en verdragsluitende partijen niet toestaan om een geschil betreffende artikel 10, lid 1, laatste zin, voor internationale arbitrage voor te leggen
(overeenkomstig artikel 26, lid 3, onder c), en artikel 27, lid 2)**

8. *Bijlage P*

**Bijzondere subnationale regeling van geschillen
(overeenkomstig artikel 27, lid 3, onder i)**

9. *Bijlage G*

**Uitzonderingen en regels betreffende de toepassing van de GATT-bepalingen en bijbehorende instrumenten
(overeenkomstig artikel 291 lid 2, onder a)**

10. *Bijlage TFU*

Bepalingen betreffende handelsovereenkomsten tussen staten die deel uitmaakten van de voormalige Sovjetunie (overeenkomstig artikel 29, lid 2, onder b)

11. *Bijlage D*

Tussentijdse bepalingen inzake de regeling van handelsgeschillen (overeenkomstig artikel 291 lid 7)

12. *Bijlage B*

Formule voor het toewijzen van de secretariaatskosten van het Handvest (overeenkomstig artikel 37, lid 3)

13. *Bijlage PA*

Lijst van ondertekenende partijen die niet instemmen met de voorlopige toepassing van het verdrag volgens artikel 45, lid 3, onder b) (overeenkomstig artikel 45, lid 3, onder c)

14. *Bijlage T*

Overgangsmaatregelen van de verdragsluitende partijen (overeenkomstig artikel 321 lid 1)

Voor vragen en/of opmerkingen over EMIS kunt u mailen naar emis@vito.be

Copyright © [VITO](http://www.vito.be) 20/03/1998

Ontwerp [EMIS](http://www.emis.be).